

วรรณกรรมคัดสรร

โครงการสิทธิชุมชนท้องถิ่น : กรณีศึกษา
ปัญหาสิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้

ชุดโครงการสิทธิชุมชนท้องถิ่น
จากจารีตประเพณีสู่สถานการณ์สากล
การศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางนโยบาย
สิทธิชุมชนท้องถิ่นประเทศไทย

ตัวอย่างวรรณกรรมภาคใต้ที่สะท้อนสิทธิชุมชน*

คน ชุมชน กับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ

- กำเนิดของสรรพสิ่ง

ไอ้ว่าเหยไอ้ว่าเห่

เอาเขาพระสุเมรุมาเป็นหลัก

ไอ้พรหมพื่อนี้ลูกเอย

ตั้งฟ้าและตั้งดิน

ตั้งพระอาทิตย์พระจันทร์ก่อน

จะตั้งให้เคลื่อนเลื่อนมา

ตั้งองค์พระนารายณ์

ตั้งทั้งปีแลตั้งทั้งเดือน

ตั้งปีชวดเป็นต้นปี

เราจะทอดทะเลเทพเจ้าตรัส

แล้วเราจะตั้งฟ้าเราจะตั้งดิน

ยังเทพเจ้าได้มาขบลิ้น

ตั้งทั้งหญาคาหญาเข็ดมอน

ได้ชักกรงช้างหนบนพระเวหา

จะตั้งแต่ทิศาแลเราจะตั้งแต่ซ้าย

ตั้งทวีปเอาไว้ทั้งสี่มุมเมือง

ให้ล้อให้เลื่อนไปด้วยกัน

ตั้งอาทิตย์เป็นต้นวัน

(บทตั้งมัด ของพิธีเรียกผีตายายหรือลิมน)

ไหว้พระอิศวรพ่อทองเนื้อนิล

ตั้งแผ่นดินไว้เท่าลูกหมากบ้า

ตั้งมนุษย์ไว้ในใต้หล้า

ตั้งแผ่นดินเอาไว้ก่อน

ตั้งแผ่นดินฟ้าตั้งป่าชะมัว

เข็ดมอนตั้งไว้ต่อภายหลัง

ได้ตั้งหญิงคนชายคน

พ่อได้ตั้งแผ่นดินตั้งแผ่นดินฟ้า

ตั้งแผ่นดินไว้ใหญ่เท่าใบบอน

ได้ตั้งหญาคาหญาเข็ดมอน

หญาเข็ดมอนตั้งไว้เมื่อภายหลัง

ปลูกบัวนาและบัวครั้ง

แต่ครั้งยังว่างศาสนา

ได้เป็นพืชเป็นผลกันต่อมา

(บททาสครูโนรา)

ครั้นนางโกศวัตติ

แต่ว่าแม่ดวงจิตแจ้งจริง

ว่านางมีจิตคิดเมตตา

แม่นักธรรมจะธิฐาน

นางเจ้าจะสิ้นชีวิต

ไปเสียทุกสิ่งสรรพ

ตามมาอาสาในเขตคันธา

ขวัญเหอไปหันที

* รวบรวม และศึกษาวิเคราะห์โดย รองศาสตราจารย์อุดม หนูทอง

ทำให้เนื้อหนังมังสา	ห้วยไปทั้งกายา
ให้กลับเป็นพสุธา	ขวัญเหออันเรืองศรี
ดุกแข็งดุกขา	ของแม่สุดาใจดี
ให้เป็นคิริก้อนผา	เป็นก้อนศิลาแลง
เส้นขนแม่	ให้งอกเป็นหญ้า
เส้นเกศากลับกลาย	ให้เป็นไม้ชุมแสง
น้ำเลือดน้ำตา	ของแม่สุดาดำแดง
กลับพลิกเพลงบรรจง	ให้เป็นน้ำคงคา
คือน้ำนมแม่ปละซ่าย	ให้กลายเป็นข้าวเหนียว
เป็นข้าวเจ้าจริงเจียว	น้ำนมแม่ปละชวา

(บททำขวัญข้าว ทำนองกลอนเพลงบอก)

- ความเชื่อเกี่ยวกับผีและเทพดา

☞ พระองค์ทรงประจวร ผีไพรในสวน สิทธิศักดิ์รักษา

ท้าวไม้คั่นเคย เป็นเขยเข้ามา ตายายฝ่ายข้า ทักลูกถูกหลาน

ท้าวจงเส้นวัก เทวอารักษ์ ผียักษ์ผีมาร

ผีดงผีป่า ผีมาตองพาน เพทโผยของท่าน จงคลายหายไป

ท้าวตอบเมียรัก พี่จักจะเช่นวัก รู้จักว่าใคร

เจ้าเช่นไปก่อน สั่งสอนกันไป ชื่อชามนามใด จะหมายจำค่านาง

เมรีมีศักดิ์ ยินถ้อยผัวรัก ชักนำตามทาง

นางเอาเทียนชัย จุดไฟสว่าง ปักรายรอบข้าง แล้วนางนั้สการ

กราบลงสามที แล้วเจ้าบนผี สิทธิศักดิ์กรุงไกร

มารับเอาข้าว โปรดเกล้าดิฉาน อย่ามาตองพาล องค์ท่านลูกเขย

อย่าทำให้ยับ เชิญท่านมารับ เอาเครื่องสังเว

ข้าวเหนียวข้าวเจ้า อีกเหล่านมเนย เห็นลูกเขย ไม่ใครไปมา

(พระรถเมรี หน้า 135-136)

☞ หนึ่งท้าวเจ้า อันท่านอยู่เฝ้า ห้วยเหวถ้ำลา

อารักษ์ปักชั้ไต้ ต้นไม้จอมผา หนึ่งเฝ้าพฤชา ไม่หลักปักตอ

ท้าวในน้ำ คงคาพาไล สระศรีบึงบ่อ

รุกขโมตมายา กุ้งนาหญ้ากอ วันนี้ข้าขอ เหาะข้ามพันไป

หนึ่งเทพเทียวทอง ไม้ให้ไม้ร้อง ช้องลมช่องไฟ

ปราบนกหลานนก บรรดาอยู่ใน ข้าขอพันไป ท่อธารด่านหนอง

มณีเมขลา เจ้าน้ำเจ้าท่า เจ้าภูเขาทอง

หลักบ้านทรงเมือง เขาหลวงทั้งปวง อย่าได้หักทวง ทางเวหาหน

บรรดาอยู่ใต้ หนึ่งค้อออกไป เสียให้จงพ้น

ข้าขอพานาง เหาะข้ามทางบน เหนือท่านทุกตน อย่ามีโทษ

(วรวงศ์ หน้า 85)

☞ ร้องภาคราชครูเท่านั้นแล้ว

จะไหว้บริวารราชา

จะไหว้แม่เฒ่าควดี

ภูมิมหาลาภมหาชัย

ขอที่ตั้งเขียนตั้งจักร

วันนี้โรงราชของข้า

ออกชื่อความเจ็บความไข้

ออกชื่อว่าไถยว่าภัย

ขอแผ้วเป็นเพลงพระคาถา

ภูมิมหาลาภมหาชัย

ไหว่นางธรณีผู้เป็นใหญ่

คินนี้ไล่สะโล้โมทนา

ที่ตั้งโรงมดโรงบิดจา

ให้แคล้วอุบาทว์จ้งไร

ช่วยยิกช่วยไล่ให้ห่างไกล

อย่างเข้าใกล้โยเลยหนา.....

(บทภาสครุโนรา)

☞ รักเหยพ่ทองแขนสวย

ไหว้ทวดนราไหว้ทวดปากน้ำตก

พระคุณดิฉันอา

ไหว้ทวดสมุกทวดไม้ฟาด

พระคุณดิฉันอา

ไหว้ทวดหินแบะทวดบ้าย้อย

ลูกไปเล่นไหนไปรำไหน

ไหว้ทวดขามเฒ่าทวดปายาง

เล่นมาจบรำมาจบ

ไหว้ทวดน้ำร้อนแม่น้ำเย็น

ถิ่นฐานบ้านไม้แค

ไหว้พ่อทวดไชยสุริวง

ขอกราบฝ่าเท้าบาทละอง

ไหว้ทวดเขากังทวดวังเมียง

ยอไหว้พรานดำจ้งหวัดตรัง

อีกทั้งพานทองเขาเจียก

เป็นโรงครูของขุนหา

มาเถิดพ่อพลเจ้า

มาแล้วพ่ออย่าพ้นไป

คุมเสียดจ้งไพร

ลูกไหว้ทวดละลวยให้เข้ามาฉวยฉก

จะไหว้ทวดสมุกไม้ฟาด

ยกเทก้นมาให้ฉาด

ถัดมาหินแบะสะบ้าย้อย

พระพายพัดพามาสอยสอย

ถัดมาขามเฒ่าทวดปายาง

ให้ทรมวยติดตามอย่าได้ห่าง

ถัดมาน้ำร้อนแม่น้ำเย็น

ไม่เคยพบไม่เคยเห็น

ถัดมาพ่อไชยสุริวง

ทวดไชยท่าแคเรียกพันหงส์

เที่ยงแล้วพ่อตรงเสด็จมา

จะไหว้ทวดดุทองเขาคูหา

ฟังเสียงลูกร้องประกาศหา

ขอเชิญมานั่งกับโนรา

ลูกมานั่งร้องร้องเรียกหา

มาแล้วท่านอย่าพ้นไป

ขอชวนเข้ามาสวैया

ลูกยกเกล้าเกศมาใส่ไว้

ต้นไม้ม้าเป็นปลายไม้

มาช่วยคุ้มครองช่วยขวางไว้
พอเสร็จการเชิญครู
ถ้ากาศไปนกกแล้วชักช้า

ให้พนักยามาแลซ้ายแลขวา
เดี่ยวพี่น้องได้คุมโน้รา
ต่อไปโน้ราเจรจาเชิญครู
(บทกาศครูโนรา)

☞ สองเอยสองซัง
ขอบใจแล้วแหละ
หยิบเอาเบี้ยมา
จิตใจเป็นปวง
บูชาครูหมอ
ขอให้ลูกเล็ก
ขอมีสิ่งพร
ช่วยคุ้มครองลูกเล็กเด็กอ่อนอ่อน
คุ้มวัวควายปลายเขียก
ช่วยพิทักษ์รักษา
สุขีสุขี
ความชั่วอย่าเข้ามาใกล้
ลูกหลานยกย่องไปข้างไหน
ลูกหลานจะไปทำไร
ลูกหลานจะไปทำนา
เจ้าทองแสนแท้
ข้าวงามได้เทียมภูเขา
เจ้าทองผมหมอ
ให้ได้เม็ดเม็ดเจ็ดเกวียน
เจ้าทองโฉมฉาย
ถ้าเลี้ยงเจ็ดถุ้ง
ระไวระเวก
ตกลงหลังคา
ตกลงเหนือสาด
ตกลงแท่นที่นอน
ทรัพย์ของพระอินทรา
กลายเป็นงูเหลือมปากเปิด
ไม่แห้งเหือดหาย
คู่ทรัพย์คู่ทำกิน

เจ้าบ้านเขาดั่งเข้ามา
ไม่นิ่งแลแต่ตา
บูชาครูหมอ
ไม่ได้สวงได้ล่อ
ขอมีสิ่งพร
พร้อมแล้วทั้งเด็กอ่อนอ่อน
ยกไว้ใส่เกล้าเกศา
กุมารหลานนอนเปลผ้า
เรียกสวนไร่นา
ช่วยคุ้มขวางขวางไว้
ร้อยปีอย่ามีความเจ็บไข้
ความไข้ให้ไกลกายา
ตายายตามไปช่วยรักษา
ให้ข้าวงามได้เทียมปลายป่า
ให้ข้าวงามได้เทียมภูเขา
ดีแก่ดีเคียวไม่เกี้ยวเอา
ได้เม็ดเจ็ดเกวียน
ลากมาด้วยล้อด้วยเกวียน
ให้ได้เลี้ยงเลี้ยงเจ็ดถุ้ง
ให้ได้เหมือนหมามุ่ง
สมมาดปรารถนา
ขนหางนกเหวดตกลงมา
ทะลุลงมาแท่นที่นอน
กวาดมาไว้เหนือหมอน
กลายเป็นงูเหลือมปากเปิด
กลายเป็นหัวนิลหัวเพชร
คู่ทรัพย์คู่ทำกิน
ไหลมาเหมือนสายวาริน
ให้ได้ฉนั้นเล่าแหละหนา

เชิญฟังเจ้าฟัง	ร้อยซังใจศรัทธา
ใจดีข้าอา	บุผามารับพรไว้
ใช้พรของข้า	พรเทวส่งมาให้
บุผามารับพร	ให้ตัวอ่อนเหมือนด้าย
รัศมีสีแสงเจ้า	รุ่งเรืองเล่างแสงโคม
บุผารับพรไว้	ให้สิทธิ์สวาโหม
นางฟ้าถวายโคม	ปฎิโคมเล่าแหล่หนา
ซังหนึ่งเติมซัง	ซังหนึ่งเล่าเติมมา
เติมคนเติมข้า	มาสิร้อยห้าร้อย
เติมสาวสาว	ยังเล่าบ่าวบ่าวน้อยน้อย
เติมมาสิร้อยห้าร้อย	มานั่งพดนั่งวี
พดโบกจากหมอน	หมากพลุบุหรี
พดโบกดำมรี	นั่งวิชัยวิชาว
ร้องเรียกเบยเบย	ใครชาเหลยเร่งว่ามา
หาไม้แล้วหนา	พวกโนราจะลาโรง
	(บทชาครุหมตโนรา)

- ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และความรอบรู้ของชาวบ้านเกี่ยวกับธรรมชาติ

- นิเณห์ซี ตรึงทักชินชี โนนแนลิ่งขร สุวันคันทมาต รุกชชาตนาชวร
เฟื่องฟุ้งขจร ห้วยทศรัษา
- หอมเบลิอกหอมใบ หอมจากแกนไ้ ก็พีผีล้า หอมอย่างหอมดอก
เกษรลุ่มภา ชจรจับปา อาศัฒภาศรี
- กฤศหนาราชเน ก็หล้าภักภิมเสน จรดอกกระขรี จันแดงจันข้าว ทองสังกัรณี
เจจ้ตังคี่ อยากด้ากำหญาน
- ก็ภีลีเลียด ล่มดล่เมียด โคคล้าโคคล้าน หังเทพท้าว กร้ามภูกระหวาร
พริกนกลส้าน เจ้ตังหมูนดีปลี
- กระบะไ้บาดด เพชรลั้งลั้งคาส ก็ตุกรูทีเณ หังขอบช้นางแดง แพงพัวลมี
หังณินโพศรี ภีลั้งลั้งกึษา
- เฌียงพัวนางแอ กำชำด้าหญ่ ชัดดัดมัดกา กุมน้ำมกุมนัก ก็ฟกรักพุทรา
ภากรูตภาปลา สุภาจไ้หน
- หนึ่งตรีฬล้า สม" อัพญา พิณากเทศไ้ ม่รุ่มชุมเห็จ เปล่าน้อยเปล้าใหญ่
เปล่าน้ำเงินใบ หน้าทองเพริศพรัาย
- บุกเถอรบุกร"อ บุคค่างคักบ"อ บุกกุเหลียมลาย ต้องเกรียด ต้องแตก

ล่มี๊ซอ๊ซอ๊ลาย ซอ๊ซอ๊งอกราย เรืองซำด้า

- โกทอ"โกทอ" ส่วพรเตหัว โกทอ"โกทอ" ซาลำภา ภูงปลาโก๊ดอ"

โกทอ"นอกรอ" ยะเยาภา
- ซอ"ซอ" ลูกโห" ภูงภา โห"เตอ"โก มอ"คลิงคลี อยาหนุ"โบรี

มโห"ดินหมา
- ตารด้าตารอ" ตารหมาตารเพ" ตารเลียรตารนา ตารครอ"ตารปัด

ตารด้าตารกา ตารหมอนเลียรล่า ตางดอกแกม"โบ
- ออ"ลัพรอ"ยา จอ"รพรรนา ออ"นอ"ตรา"โตร ในอ"รภู"วา พนาเวศ"เข้า"ใหญ่

พรามอ"ยอ"เข้า"ไป เป็นโอ"สโก
- พิศหน"ใสกลอ"น แก"แม"ลูกอ"ร ม"เรียน"ภูงโต เป็นตาร"เป็น"ซาง เป็นบง"ทอ"งโร

ภูง"เป็น"ประ"โจ ผอม"แห่ง"หิด"โอ
- ฤค"ดั่ง"ม"ังคร"อ ,เอ"น"หัด"เอ"น"ห"อ ภูง"น"าม"น"โส ล่ม"เลียด"เลียร"เชจ"

ส่ว"พร"โค"ภาย"โน กอ"บ"ได"ส"ภาย"ไป รักษ"า"เมียร"ล้าว
- ดูราพราม"เม จง"พัง"วัจ"เน แห่ง"เร้า"อ"น"กล้าว กิ"บิล"หวั"น ใน"ส"ถาน"ร้าว

ปา"น"ี"เมือ"คร้าว แตก"ดอก"ออก"ไป
- หวั"น"ม"หา"กอล กอ"ม"ลั่ง"ห"น"ุ"หมาน เพช"ญ"น"้อย"เพช"ญ"ใหญ่ หวั"น"นา"ผา"หมา"ก

หน"้า"ตั้ง"ด"โค"ย หวั"น"น"ัว"ห"ัว"ใจ วั"ญ"รา"บ"ก"อ"ม"ลั่ง
- หวั"น"อิน"ท"ริ"ชิต บัง"พระ"อา"ทิต นาง"ล่อ"ม"นาง"วัง หวั"น"ราย"นาง"คลี

หวั"น"ศรี"เม"คัง นาง"ก"วัก"ก"อ"ม"ลั่ง พ"ญ"า"ท"ร"พี
- หวั"น"นา"ค"รา"ช เพช"ญ"ลั่ง"ส"ง"คา"ช หวั"น"ก"ว"ัด"ธ"ร"ณี หวั"น"ม"หา"เพช"ญ เพช"ญ"เหลื"อก"เพช"ญ"ตรี

ก"อ"ม"ลั่ง"ราช"ศรี"ห" มหา"ค"ง"คา
- ซอ"ง"เผื"อก"ซอ"ง"ด้า กิ"น"เร"ศ"ก"อ"ม"ลั่ง พระ"ราม"รามา หั"ง"หวั"น"ง"เห้า หวั"น"เด้า"มี"ค้ำ

หวั"น"เหลื"อก"หวั"น"กา ผา"หมา"ก"ล้า"ด"น
- หวั"น"นาง"เรียร"หม"อ หวั"น"ก"ล่อ"ม"นาง"น"อ ร้อง"ทอ"ง"แสง"จัน หวั"น"ต"ริง"ไ"ตร"ภ"พ

ก"บ"บาย"ด"าร"พ"น สาม"ต"ริง"ตอ"ก"น กล"ม"ก"ลึง"ก"ลาง"ด"ง
- บ่อ"เพช"ญ"ภูง"ซอ"ง หวั"น"ง"อ"ห"ัว"คัง หวั"น"ลูก"โก"ส"ง เลียร"ร้อง"เจียร"เจียร"

เรียร"กับ"หวั"น"ค"ง อี"ก"หั"ง"หวั"น"ด"ง ธี"ร"ณ"ี"ต"ริง"ษา
- หวั"น"หอม"กระ"เทียร"ม หวั"น"เป"ร"้า"หวั"น"เหลียร"ม กระ"เทียร"ม"ซิง"ษา ฬ"อ"ด้า"ฬ"อ"เหลื"อง

กิ"ช"าย"ต"ป"ุด"นา หวั"น"บิ"ญ"กา"หลา ซ"มิ"น"อ"ย"อ"ย"มิ"น"ชัน
- ซิง"แห่ง"พล"ู"แก ซ"เลียร"น"ด้า"แท"ญ" แด"ง"ช"าว"ค"าย"ค"ัน หิ"น"คิ"ล"ลา"ญ"อ"น

บ่อ"น"ลั"ม"ส"ม"ก"น หน"อก"ผา"สุ"วั"ณ มา"ซิด"เงิน"ด้า
- พรอ"ม"ม"หา"กา"ร เป็น"อ"ยา"วิ"การ พ"ฤ"ก"ท"า"จ"าร"จ"้า อ"าย"ุ"ระ"วัน"ณะ รั"ช"ตะ"เป็น"ค้ำ

แป"ร"หา"ด"ุ"ทำ ฆ"้า"ซอ"ง"สา"ร"ด้า"ย

- ข้าบพรหอดทอดแร่ เปนโหลิธเท" แล้วทำเปนก้าย ญูลิตท"อไป ละดังใจหมาย
ทำไดไม่ตาย ที่โนปรุจัน
- อันพันล่ห้วน ครันจ่ทำข้างการ ไหล่งกัพัน ดูราชูชก เปนอยาแขงขัน
แขงรุงไพพร โกงโกงไทแขง
- อะยังพรัมเม พฤกทาจารย์เย ตาชีผ่แดง จงฟังวังนัง มะยังจงแจ้ง
พิตพัร่แหง ผ่นี่ชุกา
- ไนโบกษะระณี มุจลินสะศรี มากพันคลนา ผักบุ้งรุงยอต ท้วยทอดเลื่อยล่า
ก่านเกียวกัณรา ร่นำมไสว
- แพงพวยตันขาว ก่านแดงตันยาว โลดน้ำชูไป ริทวยริทศ สกชินชูใจ
จิมน์พริกไส ปากเคียวนัวญพน
- แสงสายส่ว อกเชียวเลื่อยล่า ได้น้ำแกมกัน ผักตบผักปอด ถอรถอดมาจรร
ไม้ค้ายคือพัน คั่นเหือกชีแก
- สองแดงสองขาว พื่อยอตทอดย้าว ไนสะโนนแม่ หังปักหังน้ำ ตามพรมจแล
ผักรินลินแต เข้าคั่นมันญ
- ผักช่องผักเซจ ผักปอดผักเบจ สรภาโหมขรู ผักเสียรผักหนาม
พรมดองล่องดู ไวลีห้าครู" ควักกับอกออกจรร
- อะร้อยลินที สองเทิดทชี เปริยวปากเซจพร ไอผักกาดหัว
ตัวดีเมื่อรกรร ชูไขทอดมัน เล็บครุทล้นทม
- ผักแกงผักเสียง ดักหมดชดเกลียง ผักไหผักหอม พรผักไนปา
เก็บมาสมล่อม หังหวารหังชม ไม้ภักทอดปลา
- แมงลักผักชี จันหอมหัวปลี ภูมิเรียงริมนา อ้ายนี้ตัวกวด เปนกระมั่วดน้ำอยา
เสมจ้ชุนปา ซาพลู"แกมกรร
- ยังเลาหมากเขือ จ่เหนาะเปราะเหลื่อ ปากเคียวนัวญพร ถึงยังแดเหือก
เลือกเอามาจรร ยับย้อยดังจัน บัดทำตำตรอง
- ยังเลาพรผัก เลื่อยล่าหน้ารัก ฟักเขียวฟักทอง ลูกเทากรรอ่อม
ใหญ่ย้าวราวกล่อง แดงโมโตตอง คำกับแดงเตา
- แดงส้มแดงไส แดงจินลูกใหญ่ แดงไทลูกย่าง แดงกีวาล่าเลียว
หัวเขียวหัวขาว ยังเลาเมพร"า มะพร้าวทางเม
- เพราเขียวเพราผาด เพราสีพระบาท เพราหน้าลีเก มะพร้าวน้ำหอม
หมอมตาภูนเซ หวารฉ่ำลำเภา ยิงรศทศก"ร
- ผือยีนแต่ดิน ยีนเล็บเก็บกิน มก้อน้ำทอร ไดดังใจหวัง
หังแกทงอ"ร ค้อยคล้ายหายร้อน อุช"รอาจารย์
- ยังเลาพรส้ม แงามอรัมรัม ช่ชุกศุกหวาร ส้มจั่วส้มล่า
ชิม้าสรรตาร ม่วงนาวคล้าน ส้มแก้วแกมกัน

- สัมแบนส้มโอ ดังปลุกลูกโต สัมเกลี้ยงเพียงสัน แบนจีน
ส้มจุก คุกคุกยุดหรร ปอกเปลือกเลือกจรร มัทุรศเอยน์ใจ
- หมากราวหมากรูด ช่มม่วงส้มภูด ม่เฟื่องม่ไฟ ม่ปรางม่ปริง
ตลิ่งถึงร่เมงไพร ม่ขามข่อไหญ่ ก็หลุมภีระกา
- กัทะลือโย สองขางมักโค ซอีนซ้ออ ออกปลี่มีเครือ ออกชิตผิตสำ
คุกแดงแสงดำ บรรตันถึงมี
- กล้วยทองกล้วยบาง กล้วยไซไบายบาง น่มสาวลูกอื้อ กล้วยตึบลิบลูก
กล้วยน้ำนบถือ ผูเถาเลาภา ข้ามรับลูกอ"ร
- ยังกล้วยางข้าง กล้วยเขียวลูกก้าง ชดชอยงามงอร ยังกล้วยกินดิบ
อียบชิมดูก"ร หักมุกสุกอร"ร ปล่อนเปลือกเลือกกิน
- กล้วยส้มสำเป ปิงเสียว"รเนห์ พรามเมยาถวิน หวานสนิดติดใจ
มากว่าไครกิน หวานชิตติดลิ้น บ่นหาอย่าไย

(พระมหาชาก 111-116)

ความสัมพันธ์ทางสังคม และการพึ่งพิงกันในชุมชน

เกลอเขาเกลอเล

นานมาแล้วมีไชยสองคน คนหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่แถบที่ราบสูงเชิงเขา มีอาชีพทำไร่ ทำสวน อีกคนหนึ่งอยู่ชายฝั่งทะเล มีอาชีพทำประมง เช่น ตกเบ็ด หอดแห ลงอวน ฯลฯ

ไชยสองคนนี้ได้มาพบกัน ณ ที่แห่งหนึ่ง และเนื่องจากเขาทั้งสองได้มีหน้าตาละม้ายกัน และยังมีอุปนิสัยใจคอบางอย่างคล้าย ๆ กันด้วย จึงทำให้ทั้งสองถูกอัยยาคัยกัน และได้คบกันเป็นเพื่อนเกลอในเวลาต่อมา โดยได้เรียกชื่อแทนตัวกันว่า "ไอ้เกลอ" ของกันและกันตั้งแต่นั้นมา

อยู่มาวันหนึ่ง ไอ้เกลอเขาได้ชวนไอ้เกลอเลไปเที่ยวยังบ้านของมัน เมื่อไอ้เกลอเลได้ไปถึงบ้านเพื่อนเกลอของมัน ก็รู้สึกชอบใจในความแปลกของภูมิประเทศที่มันไม่เคยพบเห็นมาก่อน มันได้เที่ยวเดินชมไรสวนของเพื่อนตลอดไปจนถึงห้วย เทว และหินผา อันเป็นสิ่งธรรมชาติที่มันเพิ่งจะพบเห็นในครั้งนี้ และเมื่อถึงเวลาอาหารเย็นในวันนั้น อันเป็นสิ่งธรรมชาติที่มันเพิ่งจะพบเห็นในครั้งนี้ และเมื่อถึงเวลาอาหารเย็นในวันนั้น ไอ้เกลอเขาก็ได้นำเอาเนื้อมุตลงมาแกง ให้ไอ้เกลอเลเพื่อนของมันกินเป็นกรณีพิเศษอีกด้วย ไอ้เกลอเลจึงได้กินอาหารมื้อนี้ด้วยความเอร็ดอร่อยยิ่งนัก มันจึงถามเพื่อนของมันขึ้นว่า "เฮ...เฮ ได้เกลอเหอแกงอะไรละ ที่มึงเอามาให้กูกินนี้ ทำไมมันถึงได้อร่อยอย่างจ๊วะ" ไอ้เกลอเขาจึงตอบเพื่อนไปว่า "แกงหมีเขา แกงเนื้อหมีเขาโว้ย" ไอ้เกลอเลเมื่อได้ฟังดังนั้นก็มีความสงสัยเป็นอย่างยิ่งว่า "หมีเขานั้นเป็นสัตว์ประเภทใด เอามาเลี้ยงได้เหมือนเป็ดเหมือนไก่ หรือไม่อย่างไรงั้นแน่ ทั้งนี้เพราะมันไม่เคยเห็นหรือรู้จักมาก่อนนั่นเอง มันจึงได้ถามไอ้เกลอเขาเพื่อนของมันขึ้นอีกว่า "ไอ้หมีเขาที่มึงว่านั่น เอามาเลี้ยงได้ไหมวะ กูชักจะติดใจในรสชาติของเนื้อมันมากขึ้นมาแล้วโว้ย"

ไอ้เกลอเขาเมื่อได้ทราบความประสงค์ของเพื่อนเช่นนั้น ก็คิดที่จะแกล้งเพื่อนเกลอของมันทันที จึงตอบไปว่า เออเอามาเลี้ยงได้" ไอ้เกลอเลได้ถามต่อไปว่า "ไหนมึงลองบอกให้กูรู้อย่างละเอียดทีเถิดว่าเลี้ยงอย่างไร และให้มันกินอะไรละ มันถึงจะโตเร็ว" ไอ้เกลอเขาจึงได้บอกวิธีเลี้ยงมุตสั่งให้เพื่อนของมันฟังว่า "ไอ้หมีเขาเนี่ย ถ้าจะ

ให้มันโตเร็วก็นำไปเลี้ยงไว้ในเล้าไก่ เพราะมันชอบกินชื้อไก่" ไอ้เกลอเลเมื่อได้ทราบดังนั้นก็ได้อ้อนวอนให้เพื่อนช่วยหามุดสังที่มันเชื่อว่าเป็นหมีเขาให้ เพื่อมันจะได้เอาไปเลี้ยงไว้สักตัวด้วย ไอ้เกลอเขาจึงได้ดักมุดสังเป็น ๆ ให้ไปตัวหนึ่งในเวลาต่อมา

เมื่อได้มุดสังไปแล้ว ไอ้เกลอเลคนนั้นก็ได้นำไปเลี้ยงไว้ในเล้าไก่ที่บ้านของมันโดยกะว่าอีกไม่กี่วันหมีเขาตัวนั้นคงจะโตขึ้น จนพอที่จะกินเนื้อของมันได้ และในวันต่อมาเมื่อมันไปดูที่เล้าไก่อีกหน มันก็พบแต่เฉพาะหมีเขาตัวนั้น และได้อ้วนพีขึ้นจริง ๆ แต่หัวไก่อีก 7 - 8 ตัว ในเล้าอันตรธานไปสิ้น มันจึงรู้ทันทีว่า ไอ้เกลอเขาเพื่อนของมันผู้นั้นได้ทำพิษเข้าให้แล้ว โดยแกล้งหลอกให้มันเอาสัตว์ที่กินไก่เป็นอาหารมาเลี้ยงไว้ในเล้าไก่ และไก่ทั้งหมดก็ได้เป็นอาหารของสัตว์ ที่มันเข้าใจว่าเป็นหมีเขาตัวนั้นเข้าพอเหมาะ มันต้องเสียไก่ไปถึง 7 - 8 ตัว โดยได้มุดสังมาเพียงตัวเดียว มันคิดว่าไม่คุ้มกับเสีย จึงทำให้ไซยาเกลอเลผู้นั้นแค้นในเพื่อนเกลอของมันยิ่งนัก ที่หลอกหลวงมันได้ลงคอ แต่มันก็เก็บความรู้สึกไว้ได้มากโดยตลอด

อยู่ต่อมาวันหนึ่ง ไอ้เกลอเขาได้มีธุระจำเป็นที่ชายฝั่งทะเลนั้น จึงได้แวะเยี่ยมเยียนไอ้เกลอเลเพื่อนของมันจนถึงบ้านช่องด้วย เมื่อได้พบปะสนทนาปราศรัยไต่ถามสารทุกข์สุกดิบกันพอสมควรแล้ว ไอ้เกลอเขาก็ไต่ถามเพื่อนของมันถึงมุดสังที่ให้มาเลี้ยงว่า "เป็นไงวะ หมีเขาที่กูให้มาน่ะโตมากแล้วรึไร" ไอ้เกลอเลเมื่อได้ยินเพื่อนถามเช่นนั้น ก็รู้สึกแค้นใจขึ้นทันที แต่กลับตอบไปว่า "เออ...เออ มันโตเร็วดีวะ และกูก็ได้ฆ่าแกงกินเสียแล้ว" ไอ้เกลอเลได้ต้อนรับขับสู้ไอ้เกลอเขาเพื่อนของมันอย่างดี เหมือนกับว่าไม่เคยมีอะไรเกิดขึ้นมาก่อน แบบน้ำซุ่นอยู่ในน้ำใสอยู่นอกที่เดียว มันได้ต้อนรับเพื่อนของมันด้วยปูทะเลตัวใหญ่ ซึ่งก็เป็นที่ชื่นชอบของไอ้เกลอเขา ยิ่งนักเช่นกัน ทั้งนี้เพราะมันไม่เคยลิ้มรสเนื้อปูทะเลมาก่อนเลย จนถึงกับได้เอ่ยปากถามไอ้เกลอเลเพื่อนของมันว่า "ไอ้ตัว...ที่มึงเอามาให้กูกินอยู่นี้เนะ มันสัตว์อะไรกันล่ะเพื่อน" ไอ้เกลอเลจึงตอบว่า "ที่บ้านกูเขาเรียกมันว่าควายเลวะ" ไอ้เกลอเขาจึงออกปากขอไปเลี้ยงไว้ที่บ้านมันบ้าง ไอ้เกลอเลเมื่อสบโอกาสเช่นนั้นก็รู้สึกสนใจมันยิ่งนัก ที่มันจะได้แก้แค้นเพื่อนเกลอของมันให้สมอยากเสีย มันจึงตอบไอ้เกลอเขาออกไปว่า "ได้สิวะ เอาไปเลย กูจะทำให้มึงเอาไปเลี้ยงสัก 2 - 3 ตัว แต่ว่ามึงจะเลี้ยงมันจริงหรือเปล่านั้น" ไอ้เกลอเขาเมื่อได้ฟังเพื่อนกล่าวดังนั้นก็ดีใจ จึงกล่าวตอบไปว่า "กูจะเอาไปเลี้ยงจริง ๆ นะซี แต่ว่ามันเลี้ยงอย่างไรกันล่ะ ถึงจะได้โตเร็ว" ไอ้เกลอเลจึงได้ชี้แจงวิธีเลี้ยงควายเลแก่เพื่อนของมันว่า "...ให้มึงเอาขังไว้ในกะละมังใบใหญ่ ๆ โดยใส่น้ำเอาไว้บ้าง แล้วหาอะไรปัดไว้เพื่อป้องกันไม่ให้มันหนีไปเสีย" ไอ้เกลอเขาจึงได้ถามถึงอาหารที่จะให้ปูที่มันเข้าใจว่าเป็นควายเลกิน ไอ้เกลอเลจึงได้บอกว่า ส่วนอาหารนั้นก็หาได้ไม่ยากเย็นอะไรเลย น้ำเี่ยวคนอย่างโง่ละ เป็นยอดอาหารของควายเลชิ้นหนึ่งเลยวะ และถ้าได้เป็นน้ำเี่ยวของผู้หญิงด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้มันโตเร็วขึ้นเป็นสองเท่าทันที แต่ว่าไอ้ควายเลนี้มันก็ค่อนข้างจะดื้อเหมือนกันนะโว้ย เวลาที่มันดุขึ้นมา ก็จะเอาเขาของมันหนีบให้เท่านั้นละวะ แต่ไม่เป็นไรหรอกเพื่อน เรามีวิธีแก้ไขได้คือ ถ้ามันหนีบก็กดเขาของมันเข้าบ้าง มันก็จะวางทันที เพราะมันกลัวฟันของคนมากกว่าอย่างอื่น...มันแพ้ฟันคนวะ"

ด้วยรสชาติของเนื้อปูทะเลอันไอ้เกลอเขาไม่เคยกินมาก่อนนั่นเอง จึงทำให้มันลิ้มไปว่ามันเคยหลอกเพื่อนของมันในเรื่องที่คล้าย ๆ กันนี้มาแล้ว หรืออาจจะเป็นเพราะกรรมสนองกรรมก็อาจจะเป็นได้ มันจึงได้นำเอาปูทะเลมาเลี้ยงไว้ที่บ้านของมันบ้าง และมันก็ได้เี่ยวใส่กะละมังให้ปูกินมา 2 - 3 ครั้ง แล้วนึกถึงคำพูดของไอ้เกลอเลเพื่อนของมันขึ้นได้ว่า ถ้าอยากจะให้ปูนั้นโตเร็ว ๆ ละก็ให้มันกินน้ำเี่ยวของผู้หญิง ไอ้เกลอเขาจึงได้บอกกับเมียของมันว่า ต่อไปนี้เมื่อปวดท้องเี่ยวก็ให้เี่ยวลงไปในกะละมังนั้น ดังนั้นต่อมาเมื่อเมียของมันได้ปวดท้องเี่ยวขึ้นมา นางก็ได้นั่งคร่อมลงบนกะละมังเลี้ยงปูนั้นทันที ซึ่งก็ยังจะไม่ทันได้เี่ยวปูนั้นก็หนีบเอา...ของนางเข้าอย่างจังหนีบเสีย

แล้ว นางจึงร้องด้วยเสียงอันดัง ให้ผู้ช่วยด้วยความเจ็บปวด ฝ่ายไอ้เกลอเขาผู้ผวกก็ไม่ว่าจะอย่างไรถูก แต่...มัน
นึกขึ้นได้ว่าเพื่อนเกลอของมันได้เคยบอกไว้แล้วถึงวิธีปราบควายเล มันจึงได้กัดที่ก้ามของปูนั้นเข้าให้บ้าง เพื่อช่วย
เมียของมันตามที่มันเข้าใจ ปูทะเลจึงได้เอาก้ามอีกข้างหนึ่งหนีบติดเข้าที่ใบหูของไอ้เกลอเขาเข้าอีกด้วย ฝ่ายเมียของ
มันก็ยิ่งร้องให้ช่วยจนเสียงหลงว่า "โอ้ย ๆ มันเจ็บจริง ๆ พี่เอ๋ย ช่วยเอาเขามันออกจาก...ของฉันที่เกิด" ฝ่ายข้างผู้
ก็ร้องออกไปว่า "กูเจ็บเหมือนกันล่ะวะ แต่...มึงก็ยังมีดีที่เพียงแต่เจ็บเท่านั้น ส่วนกูสิทั้งเจ็บ...ทั้งเหม็นจะตายอยู่แล้ว"
ทั้งสองผู้เมียต่างก็ได้รับความเจ็บปวด และต่างคนต่างก็ช่วยเหลือตัวเอง โดยเอามือจับก้ามปูเพื่อจะกระชากมัน
ออก แต่...ก็ทำอย่างหยาบ ๆ ไม่ได้เพราะปูมันหนีบติดอยู่ทั้งสองก้าม จึงต้องยกแย่งกันแค้นอยู่นาน และกว่าจะ
แก้ไขกันได้ก็ทำเอาทุลักทุเลไปทั้งสองคนทีเดียว

ไอ้เกลอเขาจึงคิดขึ้นได้ว่า เหตุที่เกิดขึ้นนี้ก็เพราะมันได้ก่อขึ้นก่อนมันจึงได้เดินทางไปขอโทษเพื่อน
เกลอของมันในเวลาต่อมา แต่ไอ้เกลอเลไม่ยอมติดด้วย เพราะมันยังคิดแค้นอยู่ไม่หาย ทั้งสองจึงได้ตัดขาดจากความ
เป็นเพื่อนเกลอกัน และมันกันตั้งแต่นั้นมา โดยไอ้เกลอเลได้พูดขึ้นว่า เริ่มแรกของความเป็นเพื่อนก็หลอกลวงกัน
เสียแล้ว จะคบกันไปอีกทำไมกัน ไม่เห็นมีประโยชน์อะไรเลย คบกันพรวนนี้ คบทางพรวนยังดีกว่าเสียอีก เพราะมัน
ยังพอจะให้แสงสว่างได้บ้าง"

(นิทาน เล่าโดย นายหนูขาว ไชยพลบาล
บ้านเลขที่ 4 ม. 3 ต.ควนหนองหงส์
อ.ชะอวด จ.นครศรีธรรมราช)

.....
พรุ่งนี้ให้นายจันทร์
ซื้อพลูสี่ห้าร้อย
ตีปลีลูกมะเขือ
แล้วใช้ให้นายการ
พะเนียงใหญ่ใส่ให้เต็ม
แล้ววานายบัวศรี
ลงไปหิ้วตะพาน
นางปุกให้ไปด้วย
กุ่มแห้งซื้อสามมั่ง
ไปพบเรือชาวนอก
เองจงซื้อเอามา
พี่น้องทั้งซ้ายขวา
พร้อมพรังลิ้นทั้งบ้าน
เพราะว่านายตาบอด
เงินทองพอหยิบได้
เพื่อนบ่าวสาวสามสิบ

.....
กับนายขึ้นขึ้นไปเหนือ
ทั้งกล้วยอ้อยสักลำเรือ
ลำเรือใหญ่ใส่ให้เต็ม
ซื้อน้ำหวานโร้นายเหล็ม
ค่ามากน้อยค่อยคิดอ่าน
พรุ่งเช้านี้สักที่หลาน
ซื้อเหล้ามาสี่ห้าถัง
ช่วยซื้อเคยสักสิบซัง
โคบทูทั้งเห็นชื่อมา
ถ้าเขาบอกขายพุงปลา
สี่ห้าหม้อให้พอการ
วานเขามาตำข้าวสาร
มาช่วยกันทั้งหญิงชาย
ทอดประโยชน์ไว้มากมาย
ฝ่ายมดหมอเพื่อนเข้าใจ
บ้างช่วยหยิบการวุ่นไขว

แบ่งปันให้กันไป	ช่วยกันบ้างข้างผู้หญิง
ซื้อหมูซื้อไข่เปิด	ทำแล้วเสร็จเป็นทุกสิ่ง
ผู้ชายทั้งฝ่ายหญิง	จึงนัดกันในวันศุกร์
นายขวานเป็นมีแก้ว	ช่วยกันดูแลกับนางปูก
นางเจ้หน้าแข่งทุก	กับนางหุยสุคนดี
นางแดงกับนางดำ	นางทองคำกับนางมี
นางหอยฝอยทองดี	แปดคนนี้มีปัญญา
จัดแจงแต่งข้าวของ	เขียนพานทองของนานา
หาไม้ไปซื้อมา	ทั้งขีดหน้าปากชั้นหมาก
นายตันนั่งท่าเชิง	นั่งหน้าเล็งเหมือนดานถาก
เพื่อนฝูงเขามามาก	กล่อมขันหมากให้ชื่นชม
นางคำทำนักร้อง	ร้องเพลงขับกับสีพรม
นางกลอยคอยประสม	โหมท้ายไฟไล่ครวญ
ไชยทองมองจับคู่	กับนายหุยนั่งคู่ฉาว
สีพรมร้องสำทาว	กล่าวไปได้แต่ท้ายไฟ
ว่าที่คำคือหอกโยน	ฝ่ายเหล่าโลนฟังชอบใจ
นายเรือนบ้านนาใน	ร้องสู่ออกก็น่าฟัง

(นายตัน หน้า 27 - 28)

เสือพีเพราะป่าปก	ส่วนป่ารกเพราะเสือยัง
ดินเย็นเพราะหญ้าบัง	หญ้าที่ยังเพราะดินมี

(สุภาวชิตร้อยแปด)

อยู่ใต้ให้เผื่อเหนือ	ครั้นแล่นเรือให้เผื่อหลัง
คนพาลหาที่พึ่ง	จึงจะพ้นจากความจน

(สุภาวชิตร้อยแปด)

การปลูกฝังอุดมการณ์และรักษาปทัสถานของชุมชน

- ความเชื่อมั่นศรัทธาในพุทธศาสนา

ใครให้วาลยลักษณะ ได้บุญมากนัก แปดหมื่นสี่พัน ประจุได้พบ เคารพพระองค์
ผู้ทรงวินัยธรรม อุตสาห์ถือเอา จำไว้ให้มั่น ลายลักษณะทรงธรรม พระบาทพุทธองค์
หญิงชายถ้วนหน้า อย่าได้ประมาท พลังพลาดวาจา ให้ว่าพุทธา ชัมมาต๋อไป สังฆังเป็นบุญ

อย่าคิดว่าตน จะได้ขึ้นไป ในภพโลกีย์ บมีที่ไหน ที่จะได้แคล้วภัย ความตายมรณา
ให้ว่าทุกขัง อนิจจัง อนัตตา ทั้งมะอะอุ อสุพังพรหมา อีกชั้นดาวดึงส์ เป็นบรมสถาน
พระพุทธเจ้า เข้าณูปาน ยังแต่พระศรีอารีย์ อยู่ชั้นดุสิตา พระพุทธรูปปั้น ยังครองศาสนา
ให้ไว้พระสงฆ์ทั้งหลาย มาให้วันทา ต่างพระคาสดา สรรเพชญ์มุณี"

(ให้ไว้ลายลักษณ์ : ให้ไว้ก่อนนอนด้วยการสวดเชื่อว่าได้บุญมาก)

ขอสวัสดิมงคลแก่ชีวิต

ข้าไว้พระพุทธ ทรงศีลบริสุทธิ์ มาอยู่ภายใน ข้าไว้พระธรรม ชักนำหัวใจ
พระสงฆ์สว่างใน ดวงใจทั้งสาม

ข้าไว้สัจดี ปัญญาข้ามี ขอเรียนให้งาม วาดเขียนเรียนคำ ข้าจะทำตาม
ขอเรียนให้งาม วิชาหอหุ้ม

ข้าไว้คุณแม่ ประเสริฐเลิศล้ำ อีกทั้งคุณพ่อ ลูกน้อยขอเรียน นอโมกขอ
คุณแม่คุณพ่อ คุ่มพิทักษ์รักษา

ข้าไว้คุณครู ท่านสอนให้รู้ นอโมกอกา เรียนศีลเรียนธรรม องค์พระสัมมา
ขอให้ชัยนะ แก่มาทั้งหลาย

โมโหโโส ข้าเจ้าร่วมไว้ โลโณนิบหาย อินทรีย์ทั้งห้า มาเสียให้ตาย โลกีย
นิบหาย ขออย่ามามี

ศีลทานภายนอก ศีลทานภายใน จำใจพันทวี อย่าให้แคล้วคลาด บทบาทบาลี
ทั้งเจ็ดคัมภีร์ มีในตัวเรา

พุทฺธังให้แจ้ง ธัมมังให้จำ สังฆังนำเขลา ดวงจิตสว่างแจ้ง แสงความไม่เขลา
จิตใจของเรา เหมือนแสงอาทิตย์ เป็นนิจุทุกเมื่อ เทอญ. ชยสิทฺธิ์ ประสิทธิ เม

(ให้ไว้สัจดี)

ทำขวัญเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พระวรวงศ์และชายา

ท้าวผุสสาราช อวยพรน้อยนาถ แก่หน่อราชสิทธิ์
จงเจ้าจำเริญ ในพื้นธรณี สืบสร้างโลกีย์ เชื้อวงศ์กษัตรา

พลิกแผ่นดินขัว อยู่เย็นเป็นน้ำ อย่ามีโรค
อำนาจราชศักดิ์ ปกแผ่นพสุธา ครองชั้นธรรมา ได้ห้าร้อยปี

โหรพราหมณ์พฤตมา โบกควันเทียนมา ให้ตั้งภูมิ
ร้องถวายชัยยัง พระผู้รัศมี ยิ่งยืนกว่านี้ ได้ร้อยพันส่วน

ชาวชะแม่แก่เฒ่า ถวายพรแก่เจ้า ตามเรื่องกระบวน
ข้าวตอกดอกไม้ ปรายตองสองนวล ท้าวพระยาพระหลวง ถวายพรท้าวไท

พราหมณ์รดน้ำสังข์ เหนือสามองค์นั้น เรียบเรียงกันไป
ฝูงอาณานิคมราชชาฎ์ ถวายพรภูวนัย นายคลังปั้นไซร์ ถวายคลังเงินทอง

(วรวงศ์ หน้า 77 - 78)

พระมารดาพระวรวงศ์ ขออำนาจเทพยดาคุ้มครองพระวรวงศ์ตอนหนีออกจากเมืองเพราะถูกกลั่น
แกล้ง

นางยกมือไหว้ เทวาป่าไม้ คุ้มสองเจ้าไท
ลูกข้าสององค์ เดินป่าพงไพร เทพทั้งหลายไซ้ร ช่วยคุ้มครอง
จงเทวาช่วย ลูกข้าอย่าม้วย เดินในดงป่า
ช่วยคุ้มสองเจ้า อย่ามีจลา- จลให้ลูกข้า รอดชีวิตไป
อนึ่งศักดิ์สิทธิ์ หลักเมืองเวียงไชย
อิศวรเลื่อนเมือง ช่วยคุ้มเจ้าไป ให้รอดไปได้ ถึงบ้านเมืองคน

(วรวงศ์ หน้า 18 - 19)

- ความเชื่อเรื่องกรรม : ดาบส 2 ฝ่ายเมีย บิดามารดาของสุวรรณสาม ถูกงูพิษใส่ตาบอด เหตุเพราะ
กรรมชาติก่อน

อาจารย์ผู้รู้แท้
ดาบสทั้งสองรา
ชาติก่อนล่วงพันมา
ทำกินเป็นนิรันดร์
ถ้าว่าใครเจ็บไข้
ได้ซึ่งค่าจ้างมา
แต่เที่ยวรักษาไข้
ฝ่ายเมียทั้งสองคน
(วันหนึ่งรักษาตาให้ชายคนหนึ่ง
“ให้ทรัพย์แต่เท่านี้
ท่านจงทำยาใหม่
ให้สมกับน้ำหน้า
ฝ่ายเมียทั้งสองคนนั้น
บได้คิดอาชวณาง
ครั้งว่าแต่งยาใหม่
สำเร็จแล้วบ้ข้า

ท่านจึงแก้พันข้า
ได้กระทำกรรมพร้อมกัน
เป็นหมอยาผู้หนึ่งนั้น
เพราะรักษาซึ่งโรค “
เขาหาไปให้รักษา
มาเลี้ยงกันทั้งสองคน
ก็ได้ทรัพย์ทุกแห่งหน
ทำเลี้ยงตนเป็นอัครา
หายแล้วจ่ายค่าน้อย)
ไม่สมควรน้อยหนักหนา
แกล้งจะให้กัดลูกตา
อย่าให้เห็นซึ่งหนทาง
พร้อมใจกันทั้งสองข้าง
ว่าจะให้ได้ซึ่งเวร
ซึ่งจะให้กัดลูกตา
จึงเอามาให้ด้วยพลัน
(สุวรรณสาม หน้า 32 - 33)

- ความภาคภูมิใจในความเก่าแก่ของชุมชน : มีการผูกเป็นตำนาน ลายแทง คำคล้องจอง

วัดมเหยงคณ์	มีธงสามชาย
แม่น้ำกลาย	อยู่ฝ่ายอุดร
มีโหนดต้นอ่อน	มีท่อนต้นไฉ่
ผู้ได้รู้แก่	กินไม่รู้สิ้นเลย
	วัดมเหยงคณ์ บ้านสระแก้ว
	ต.กลาย อ.ท่าศาลา จ.นครศรีฯ

ตั้งดินตั้งฟ้า	ตั้งหญ้าเซ็ดมอน
โมคลานตั้งก่อน	เมืองคอนตั้งหลัง
ข้างหน้าพระยัง	ข้างหลังพระภูมิ
ต้นศรีมหาโพธิ	หน้าโบสถ์หกวิน
เจ็ดทวาร	แปดเจดีย์
	วัดโมคลาน ต.โมคลาน
	อ.ท่าศาลา จ.นครศรีฯ

เจดีย์วัดแก้ว ศรัทธมโคกสร้างแล้ว แลเห็นเรื่องรอง
สี่เท้าพระบาท เหยียบปากพะเนียงทอง ผู้ใดคิดต้อง
กินไม่รู้สิ้นเลย

(วัดแก้ว อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี)

วัดเทวดีโหวัดโตหอม คงคานางตราบางล้อมวัดแสงแรง

(วัดเก่าแก่ใน อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช)

- บำรุงพระศาสนา ทำบุญให้ทาน บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม

(เทพหนึ่ง มีบิรารทกหมื่น มาไหว้พระจุฬามณี เหตุที่เป็นเทพเพราะ)

ปรนนิบัติแก่พระทุกวัน หมั่นมักฟังธรรม และอุปัฏฐากแก่พระสงฆ์ ไหว้นบคำรบตามรง

เอาจิตใจลง ช่วยทุกวันสงฆ์อันมี ทำพระสกุปรูปพระเจดีย์ ปลุกไม้พระศรี

มหาโพธิเจดีย์สถาน ปรนนิบัติพ่อแม่และเฝ้าปราน รักษาพยาบาล บำเรอแก่สงฆ์ทุกวัน

ใส่บาตรอังกาดจันทน์ ให้ทานทุกวัน แก่ยากไร้ทุพพล

(พระมาลัยฉบับวัดจินตาวาส จ.พัทลุง หน้า 79)

ลึงคนมักแผ้วกวาด	ดับอาวาสสร้างวัดวา
สร้างวิหารแลศาลา	สร้างเสาชงและกุฏิ
ลึงคนได้ขุดสระ	สร้างรูปพระแลเจดีย์
สร้างปราสาทงามถึ	สร้างคัมภีร์ไว้ศาสนา
บ้างแต่งเครื่องของฉั่น	ขนมมันอันโอชา
กลางบ้างชวนกันมา	ผู้ใดตายไปช่วยเผา
ลึงคนทำยาไว้	ผู้ใดไข้ให้มาเอา
ลึงคนรักษาเขา	ผู้เป็นพยาธิให้สำราญ
ลึงคนรักษาแม่	พ่อเฒ่าแก่และพงศ์ปราชญ์
ตกแต่งพยาบาล	พระพุทธรธรรมแลพระสงฆ์

(พระมัลลย์วัดจินตาวาส หน้า 116 - 117)

(เทพหนึ่งมีบริวารสี่หมื่น มาไหว้พระจุฬามณี เหตุที่เป็นเทพเพราะ)

เมื่อก่อนเทพนั้น	ช่างทูกอันดี...
ชายนั้นเห็นซากผีมีขม้น	เก็บพินด้วยพลัน มาเผาเอาบุญ
นิมนต์พระสงฆ์ ให้บังสุกุล	ให้ทานทำบุญ อุทิศส่งไป

(พระมัลลย์ฉบับวัดจินตาวาส จ.พัทลุง หน้า 76 - 77)

- อนุรักษ์ทรัพยากร ละเว้นการฆ่าการเบียดเบียน

ยังมีเปรตหนึ่ง ลำบากนักหนา เป็นเหยื่อแร้งกา ผูกสัตว์อยู่ชุม
 สุนัขใหญ่หน่อย พลอยกันกินกลุ่ม แร้งกานกครุม จิกสันทั้งเอา
 เนื้อนั้นหมดสิ้น ยังแต่โครงเปล่า จิกสันทั้งเอา ร้องครางเสียงแข็ง
 แร้งกานกครุม จิกสันด้วยแรง จิกทั้งกัดแหว่ง ยื้อแย่งไปมา
 เปรตหมู่นี้หรือ เป็นคนหยาบช้า ฆ่าเนื้อเมื่อปลา มิได้ดุดู
 ฆ่าเนื้อวัวควาย มิได้คิดดู แหงสัตว์ให้อยู่ ดิ้นล้มดินตาย
 ฆ่าทรายแลเนื้อ แลวัวแลควาย ฆ่าสัตว์ทั้งหลาย แต่ล้วนสี่ตีน
 บาบคนฆ่าเนื้อ วัวควายเป็นอาจิณ แร้งกาจิกกิน รุมกันยื้อเอา
 บาบคนเขียดเนื้อ ไว้แต่โครงเปล่า แร้งกาจิกเอา เนื้อตนนั่นไป
 บาบคนฆ่าเนื้อ เจ็บปวดฉ่นไธ แร้งกาเหี่ยวไป เจ็บปวดคนเดียว
 เจ็บปวดเหลือทน แต่ตนอยู่เปลี่ยว ร้องครางคนเดียว หนาวหนา...

ยังมีเปรตหนึ่ง ทั้งตัวย่อมชน รูปนั้นพิกล ขนมันเป็นป็น
 ป็นนั้นยกเข้า ทั้งตัวขวยขวิน ทั้งตัวย่อมป็น ยกเข้าเลือกสน

เจ็บปวดนัก ร้องครางอะดักอะตน แร้งกาจิกตน พาไปเวหา
 ปีนยอดปากทุ จมูกลูกตา เลือดไหลออกมา ไทรมทั้งกายตน
 เปรตหมู่นี้หรือ เมื่อยังอยู่เป็นคน ใจร้ายอกุศล ย่อมยิ่งนักกิน

หญิงชายทั้งหลายใด	ใจโลกล้นพ้นคณนา
ย่อมเบียดเบียนแล้วมีทา	ชมเทงท่านให้ทุรพล
ผู้นั้นครั้งไปปลื้ด	สิ้นชีวิตจากเมื่อคน
ตกนรกไปเผาตน	เจ็บปวดร้อนไซ้สามานย์...

ปล้นข้าว สิ่งสินเขา ให้เจ้าของ วังกระจัดกระจาย
 บักลัว บ่ละอาย ปล้นฟันเขี้ยว เอาทรัพย์เขา
 บาปปล้นท่าน ให้เจ้าทรัพย์ เป็นทุรพล ไร้อับเฉา
 ยมบาล เขาจึงเอา เชือกเหล็กแดง เร่งคาดลง
 บาปปล้นท่าน ให้เจ้าทรัพย์ แล่นหนีไปชอกซอนทรง
 เหล็กแหลมเขาเร่งคลึงลง เพราะบาปตน ยิ่งแทงเขา
 (พระมัลลย์ฉบับวัดจินตาวาส จ.พัทลุง)

..

ลืมนื้อให้ได้บาป	เห็นแต่ลามบาปได้เรา
ทำทุนให้แก่เขา	เพราะโกงไปหลงกล
	(สุภาวศิษฐ์ร้อยแปด)

- การปฏิบัติหน้าที่ไม่เที่ยงตรง หลอกลวง

ยังมีเปรตหนึ่ง ลำบากเหลือใจ มีอ้นทะใหญ่ เติบเท่าตุ่มหาม
 เลื้อยลงจมดิน ดุจดั่งงูย่ำม เน่าเยื่อยลามาปาม เหม็นพันกำลัง
 เมื่อจะเดินไป แบกขึ้นบนหลัง แล่นระเลิดระสัง โซเซไปมา
 ครั้นเมื่อจะนั่ง มั่นคึดหว่างขา จึงลุกขึ้นมา นั่งหับมันลง
 ครั้นเมื่อจะนั่ง ปวดนักโง้งโค้ง จึงค่อยโซยง ลุกขึ้นไอ้เอ๋
 จึงแบกขึ้นเล่า พาเล่นโซเซ หนักหนักไอ้เอ๋ สุดสิ้นถอยแรง
 แรงกาตะक्रम จิกสันยื้อแย่ง พาขึ้นด้วยแรง ไปสู่เวหา
 ร้องครางอืดอืด เจ็บปวดนักหนา หนาวหนา อะดักอะตน
 ผูกเปรตนี้หรือ เมื่อยังอยู่เป็นคน เป็นนายครองพล เป็นเจ้าบ้านเมือง
 ย่อมบังคับความ ให้เขาแดนเคื่อง เป็นเจ้าบ้านเมือง ว่าความบ่มิตรง

(พระมัลลย์ฉบับวัดจินตาวาส หน้า 43 - 44)

ผู้ใดแลสลับ	บังคับความปมียังตรง
ใจอาธรรมมิดำรง	ทั้งสองข้างเข้าผูกพัน
ได้สินจ้างใส่ชื่อไว้	ตีมิได้ให้ตกต่ำ
บังคับความมียังธรรม	กงจักรผัดหัวตนเอง
กงจักรผัดหัวไว้	ทนมมิได้ร้องครวญ
บังคับความให้ลำเอียงเอง	กงจักรกรดผัดในหัว
มิแพ้จำให้แพ้	คุกคามข่มให้กลัว
กงจักรผัดในหัว	เพราะบังคับความมียังธรรม

(พระมาลัยฉบับวัดจินตาวาส หน้า 31)

ยังมีเปรตผี เป็นหญิงอัปรีดิ์ ทั้งตัวย่อมผี นำเปื่อยระสาย
 เล็บตีนเล็บมือ นำเปื่อยมิรู้หาย ผีหนึ่งหัวกลาย เป็นอยู่อาจิน
 หญิงนั้นจึงเกาะ เกสิดผีนั่นกิน ทุกวันปฏิทิน คำเข้าเพลางาย
 เร่งเกาะผีกิน ผีนั้นเร่งกลาย นำเปื่อยมิรู้หาย เปื่อยโหมทั้งตน
 แร้งกานกตะครุม จิกสับสาละวน พาบินขึ้นบน ไปในเวหา
 สับปากจุมูก จิกทูลูกตา นกครุมเร่งกา เดี่ยวเนื้อตนไป
 บาบหญิงนี้หรือ เมื่อชาติก่อนไกล เขาอัญเชิญไป ให้ลงผิดู
 มันลงผิเท็จ มันยอมว่ากู เป็นพ่อแม่สุ เป็นปู่เป็นยาย...

(พระมาลัยฉบับวัดจินตาวาส หน้า 45)

การแบ่งปัน

(เทพองค์หนึ่ง มีรัศมี สีสั่งไส มีนางฟ้าห้อมล้อมเป็นบริวาร เป็นเพราะ)	
"เทพนั้นนายโคบาล	บ่าวหนุ่มน้อยไปเลี้ยงวัว
เมื่อจะกินซึ่งข้าวห่อ	แบ่งแล้วพอไว้ส่วนตัว
ส่วนหนึ่งให้เด็กเลี้ยงวัว	อันเป็นเพื่อนเลี้ยงด้วยกัน
ด้วยบุญได้ให้ข้าว	เด็กเลี้ยงวัวเป็นเพื่อนกัน
บริวารถ้วนถึงพัน	งามแน่น้อยหน้านวลศรี.

(พระมาลัยฉบับวัดจินตาวาส จ.พัทลุง หน้า 70 - 71)

สอนหญิงมีสามี (มารดาสอนนางวันพุธ)

มีผัวคือหัวเหวน	ชายดูแคลนได้ที่ไหน
ไม่มีคู่ร่วมใจ	เหมือนต้นไม้ชายทางเดิน
ไครนั่งไต่ต้นไทร	สับฟันไปเล่นเพลิน ๆ
มีหนามคนคร่ำเม็น	แต่จะเดินก็อ้อมไกล

มีผัวอยู่กับกาย	จึงผู้ชายไม่โยโย
แม่ทุกข์แต่ทุกข์ใน	ผ่ายทิมดำไม่ทำเลย
ทั้งนั้นผัวไม่โกรธ	แม่ไม่โทษเจ้าไม่เคย
โถมงามแม่ทรมาน	ไม่ทอนเลยจะหยิบทำ
แม่สอนจงจำหมาย	อย่านอนสายเจ้างามซ้ำ
ยามนอนอดสำหยา	คลำบีบบาทให้ภัสดา
เจ้าไม่เคยมีผัว	แม่สากลัวพันปัญญา
ผัวโกรธผัวเจ้าดำ	นั่งน้ำตารวงวงตาล
ผัวโกรธอย่าโกรธกัน	จงอดกลั้นเกิดนงคราญ
อย่าทำหริตหญิงพาล	ลงกลางบ้านร้องดำผัว
ทำกรรมอย่าทำเวร	อย่าทำเนรรู้ว่าชั่ว
เพื่อนบ้านเขาจะหัว	ว่านะผัวเหมือนเรดไฟ

(วันคาร หน้า 18 - 19)

การวิพากษ์วิจารณ์เพื่อรักษาปทัสสถานของสังคม

นางแม่

นางแม่เหอ	รักโลกอาธรรม
รักแต่พระจันทร์	ราหูแม่ไม่รัก
เหยียบเรือให้แคง	โลกน้อยแค้นหัวใจนัก
ราหูแม่ไม่รัก	รักโลกสุดท้อง...เพื่อน

บ้านนี้

บ้านนี้เหอ	เขารำลือว่าสาวมาก
สาวครกสาวสาก	สาวลากเชือกปอ
สาวโทกสาวฝ้าย	สาวไม่ไร้ทอ
สาวลากเชือกปอ	สาวไม่ไร้ทอ...โทก

แม่ผัว

แม่ผัวเหอ	รั้วรั้วเหมือนครกเบือไม้
ทั้งดึกจะไหว้	ทั้งร้ายจะเลี้ยงใส่ไฟ
เหวี่ยงเหวี่ยงแม่ผัว	ครกเบือเฒ่าไทย
หวงไว้ไปไหน	ทิมสองสามที่...แตก

ตันหงส์แดง

ฮาเอ้อ
สั่งให้ชายแฉง
พอลับหน่วยตาคน
ใครหลงมันดำ

ตันหงส์แดง
ใครหลงมันดำ
สั่งให้ชายมา
อีเฒ่าปัญญา...หลง

นกอีหลุ่มแมวลาย

ฮา...เอ้อ...เหอ
ผิวไปค้าขาย
ชักปิดชักปก
เมียหลังเล่นใช้

นกอีหลุ่มแมวลาย
เมียหลังเล่นใช้
ไม่ให้ผิวไร
เป็นโครงนกขุ่ม

งูสายพาน

งูสายพานเหอ
ไอ้เฒ่าหัวหงอก
แลเห็นแลดู
อวดตัวอีเลี้ยงเมียสาว

ยานขึ้นแม่คอก
อวดตัวอีเลี้ยงเมียสาว
ได้เฒ่าหัวงูมันทำบ่าว
เฒ่าแล้วไม่คิด...หงอก

ช้างเย็ด

ช้างเย็ดเหอ
รังเองก้ายัง
ชิงเชือกขาววัว
ชิงรังของท่าน

อีเหม็ดรังทั้ง
ชิงรังของท่าน
ชิงผิวขาวบ้าน
ขาวบ้านมันรุ่มดำ

ตันม่วงคัน

ฮา...เอ้อ...เหอ
สาวสาวทุกวัน
กลางคืนไม่ได้หลับ
คันยิ่งหาวบอน

ตันม่วงคันเหอ
มันคันยิ่งหาวบอน
กลางวันไม่เห็นได้นอน
แต่ก่อนไม่เคย...เห็น

ตันส้มแป้นหัวจุก

ฮาเอ้อ...
อยู่วัดไม่หนุก

ตันส้มแป้นหัวจุก
สึกออกหาเมีย

ผ้าแดงผ้าดำ
ลึงออกหาเมีย

เท่น้องย้อมให้เอาไปไหนเสีย
เสียสัมน้องย้อม...ผ้า

- ประกอบพิธีกรรม เพื่อความอุดมสมบูรณ์

ท่านท้าวทรพาบ ฤทธิรงค์องค์อาจ เทียวในพงพี
แดนป่าหิมพานต์ บรืวารอ้อมมี เกิดท้าวทรพี ลูกนางคูรา
เทพเจ้ารักษา พระแม่พามา ซ่อนไว้ในถ้ำ
ตัวเจ้าไม่รู้ เทียวอยู่ยงค้ำ แต่นางคูรา เดินลอดลัดไป
ส่งนมแก่ลูก เต็บใหญ่กล้าก็ดู หัวหาญชาญชัย
ออกเทียวกินหญ้า ชายภูเขใหญ่ ออกทุ่งด้วยไว วัตรอยบิดา
รอยพ่อเท่ากัน ทอดินเป็นคว้น กลุ่มห้วยเวหา
ตรงไปหาฝูง ทรพาบบิดา สู้กันมิช้า บิดาบรรลัย
ยังแต่ทรพี หาญกล้าราวี เข้าหักพงไพร
กับพวกบรืวาร อยู่สำราญใจ เข้าหักสวนใหญ่ ท้าวพระยาพาลี
สู้กันมิช้า พาลีจึงฆ่า บิดาเป็นผี...
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เจ้าที่คอกควาย ข้าขอบวงสรวง
เหล้าข้าวเบ็ดไก่อ ฐูปเทียนทั้งปวง อย่าได้หนักหน่วง เลยก้าวเทวดา
ภูมิมะภูมิโม รักษาประตุ ทั้งชายทั้งขวา
พระภูมิที่คอก บอกบันกันมา นางเอื้อยนางตุม นางไยนางมุ่ม ช่วยคุ้มรักษา
ตาแรกตาหู ข้างักบูชา แต่นี้เบื้องหน้า อย่ามีอันตราย
ให้ก่อฝูงใหญ่ ตกลูกต่อไป อย่าให้บันหลาย
อย่าให้เพริดพราย จำหม้อจำควาน ครั้นเวลาค่ำ ให้นางคูรา
ชักลูกจูงหลาน มาหลีกมาคอก อย่าให้ตกผ่าน หมู่พวกบรืวาร แห่ห้อมล้อมมา
(บทไหว้เจ้าที่วัว - ควาย)

ตานุตรยายบัตร์ ตาสีรัตน์ ยายพุดโธ นางเอื้อย นางอี
ท้าวจตุหลง (เจ้าของหนู) เจ้าที่นา
เชิญมารับเครื่องสังเวย แล้วขอช่วยคุ้มครอง" กันดั่งกันแมง
กันพยาธิใบแดง เหลียน้ำเปลี่ยไฟ กะหระกะฉิ่ง เร่งคลายหายไป
นกหนูบูไซรั ยิกไล่เสียพลัน วันนี้แหละหนา ข้าขอบูชา เทวดาทั้งนั้น
สิทธิศักดิ์รักษา ช่วยคุ้มช่วยกัน ตั้งแต่นี้เป็นวัน อย่าให้มีอันตราย....
(ไหว้เจ้าที่นา)

- ให้เชื่อมั่นในพลัง ไม่ประมาท

นกไล่แข่งข้างตาย	อย่ามั่งง่ายทั้งหลายเอ๋ย
ฟันไฟเท่าใดเหลือ	เผาได้สิ้นทั้งบ้านเมือง
	(สุภาวศิรร้อยแปด)

งูเห่าเท่าไม้ม้วน	อย่าได้ควรยุตทางดี
เพลิงน้อยเท่าแมลงหวี่	เผาได้สิ้นทั้งนคร
	(สุภาวศิรร้อยแปด)

ถือถ้อย่าถามน้ำ	แน้นถือความอย่าถามมี
ยากจนก็ตามที่	คิดตรองตริเอาแต่จริง
	(สุภาวศิรร้อยแปด)

รู้จักชุมชน

☞ ข้าพระพุทธเจ้ามีความเลียดายอยู่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งราษฎรชาวเมืองสงขลา เมืองนคร เมืองพัทลุง มาหากันนิยมในการเก็บเข้า ไม่เกี่ยวเหมือนแถบข้างเหนือ ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปยืนดูเขาเก็บออกรำคาญในตาเป็นล้นเกล้าเสมอ ยืนดูคนที่มั่วหัวบริบูรณ์ดีอยู่แต่ไม่เดิน ใช้คานหรือคอกเข้ไปตามถนนก็เช่นกัน ได้ไล่เลียดดูเขาไร่น้ำฝีมือที่เก็บเร็ว ๆ อยู่ใน ๔ วัน ๕ วัน จึงจะแล้ว ถ้าเคียววันเดียวหรือวันครึ่งก็แล้วเสร็จ..... ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าว่า ถ้าผู้ใดเก็บเข้าจะเก็บร้อยชัก ๑๐ ถ้าเกี่ยวไม่เก็บภาษีดังนี้ สักปีเดียว ก็คงไม่มีใครกล้าเก็บอีกต่อไป ได้ลองปรึกษากับพระยา วิเชียรคีรีแลพระยาอภัยบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองพัทลุงก็เห็นชอบด้วย.....

“ฉันเห็นว่าการที่ราษฎรใช้เหล็กแกะเก็บเข้าในนานั้นย่อมจะต้องใช้ด้วยประกอบเหตุผลอันจำเป็นจนเป็นธรรมเนียมที่ใช้กันมาสืบชั่วบุตหลาน คงจะไม่เป็นเพราะความไม่อย่างเดียว ราษฎรเหล่านั้นใช้ว่าจะไม่รู้จักรักก็หามิได้ย่อมจะรู้จักแต่หากจะมีเหตุผลที่จำเป็นให้ใช้ไม่ได้ หรือจะใช้เหล็กแกะเก็บเข้าได้ดีกว่าที่คิดเห็นได้ในเวลานี้ ที่เขาเก็บแต่รวงเข้า ไม่ต้องคำนึงถึงต้นเข้านั้นก็มีประโยชน์ที่ไม่ต้องนวดเข้า เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีจะลองให้ราษฎรใช้เคียวก็ควรอยู่แต่ไม่ควรบังคับและไม่ควรเก็บภาษี ควรซื้อเคียวไปแนะนำให้เจ้าของนารายหนึ่งรายใด ลองทำตามแบบข้างเหนือสักแห่ง ๑ โดยจะประกันเสียหายให้ก็ได้ ถ้าเป็นการ ดีกว่าเก่าได้จริง ราษฎรที่ใกล้เคียงเห็นว่าเกี่ยวเข้าด้วยเคียวดีกว่า

เก็บข้าวด้วยเหล็กแเกาะ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะไม่เอาตัวอย่างใช้เคียวไปตามกัน”

(ในบอกของพระวิจิตรวราสารักษ์กราบทูลกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
ในการตรวจราชการเมืองสงขลา 11 มีนาคม ร.ศ. 114)

☞ ราษฎรเมืองนี้คงไม่ต่ำกว่า 200,000 คน แต่ไม่มีใครทำมาหาเลี้ยงชีพ
สักเท่าใด ที่ทำก็พอรับพระราชทาน ไม่คิดถึงกับจะได้ค้าขายให้เป็นอาณา
ประโยชน์ต่อไป จึงเป็นคนที่ยากจนโดยมาก การแต่งตัวนุ่งห่มก็เลวทราม
ดูเหมือนหนึ่งคนที่เป็นไข้อยู่เสมอ ผมเผ้าก็ไม่ได้หวีให้เรียบร้อย เป็นดังนี้
ทั่วกันทั้งเมือง พิเคราะห์ดู โดยรอบก็เห็นว่าที่เป็นทั้งนี้ด้วยเหตุสองประการ
ประการที่ ๑ ไม่มีผู้ใดจะแนะนำ หรือเริ่มให้เป็นตัวอย่างในการแต่งตัวนุ่งห่ม
กลับคอยหัวเราะเยาะกันเล่น ในเวลาที่มีผู้แต่งใหม่ใหม่อันเป็นเครื่องจูงใจ
ไม่ให้คนรักษาความสะอาดในร่างกาย ประการที่ ๒ การที่นำสิ่งของไปมาค้าขาย
ไม่เลือกว่าของชนิดใด ใช้ทุนคึะทุกอย่าง ที่สุดจนตะกร้ากุงสด ปลาสด
ก็ทุนบนคึะ ในเวลาเมื่อทุนของเช่นนี้ไป น้ำคาวกุงปลาไหลนองลงบนคึะ
บ้างตามตัวบ้าง ดูไม่ถือกันว่าเป็นการโสโครกอย่างใดอย่างหนึ่งใช้แต่เท่านั้น
จะหิวผมให้เรียบร้อยดีก็ไม่อยู่ได้ก็ประเดี๋ยว แต่พอนำของขึ้นทุน ผมก็หลบหลู่
ไปเสียหมด..... ได้ขอพระบรมราชานุญาตออกคำสั่งห้ามราษฎร ทุนสิ่งของ
เมื่อผ่านเข้ามากลางเมืองนครศรีธรรมราช

(ในบอกของพระยาสุมนัยวินิต ข้างหลวงเทศาภิบาล
มณฑลนครศรีธรรมราช กราบทูลกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
เสนาดิกระทรงมหาดไทย เมื่อ 4 ตุลาคม ร.ศ. 117)

☞ ราษฎรชาวเมืองสงขลา นิยมนับถือในการแห่พระ ถึงระดูเดือน ๑๑
ชวนกันอาราธนาพระพุทธรูปลงมาตั้งบนรถแห่ไปตามถนนทุก ๆ ปี ถือกันว่า
ทำให้ฝนบริบูรณ์ แต่การที่เป็นมาแล้วมักเกิดเหตุวิวาทกันเสมอทุก ๆ ราย
ด้วยวิธีที่ลากนั้นเป็นช่องให้เกิดวิวาท คือมีเชือกลาก ๒ สาย สายหนึ่งสำหรับ
ผู้หญิง อีกสายหนึ่งสำหรับผู้ชาย ครั้นเมื่อลากเฮฮากันไป สายเชือกก็เบียดเสียด
กันเข้าไป หรือบางทีพวกข้างผู้ชายจะแกล้งกระแทกกระเทียบสายผู้หญิงก็ถือ
ทางเชือกขีดเข้าไปให้ผู้หญิงที่หลักไม่ดีล้มลงบ้าง ก็ย่อมเป็นที่โหม่นสน้อยใจ
ของพวก ผู้ชายที่เป็นญาติพี่น้องก็เกิดวิวาทกันขึ้น ว่าราชการเมืองจึงได้ออก
หมายประกาศห้ามให้เลิกการลากพระเสียตลอดเมืองสงขลาหลายปีมาแล้ว
แต่ราษฎรยังมีปรารถนาอยู่เสมอ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าไปคราวนี้ ต่างคนต่างมา
ร้องขออนุญาตที่จะลากพระ ดังที่ได้เคยมาแต่ก่อน อ้างว่าที่ทানাไม่บริบูรณ์

มาหลายปีแล้วนั้นก็เพราะไม่ได้แห่พระ ข้าพระพุทธเจ้าปฤชากับพระยาวิเชียรคีรี
แลกรมการนายแขวงเหนือ ด้วยเกล้าว่าควรอนุญาตให้ตามความเลื่อมใส
ของเขา..... โดยความที่อยากจะได้แห่พระจนถึงกับเข้ารับอาสา
จะทำถนนสำหรับแห่พระสายหนึ่ง ตั้งแต่วัดจะทิ้งพระที่จะตั้งแขวงมาลง
ทะเลสาบให้ทันในเดือน ๑๑ ปีนี้ เจ้าอธิการวัดจะทิ้งพระก็รับจะบอกบุญชาวบ้าน
ให้มาช่วยกันทำคนละวาละศอกได้ตามมี ถนนสายนี้แล้วขึ้นได้จะเป็นประโยชน์
แก่ราชการเป็นอันมาก

(ในบอกของพระวิจิตรวรสาสน์ กราบพูลกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
ลงวันที่ 10 มีนาคม ร.ศ. 114)

๕๕ หลวงตางใจแจ้งว่า จินซุ่นอีให้จินคงหลงจืมาหาหลวงตางใจไปที่
โรงจินซุ่นอี ว่าจับอ้ายทำลักทำน้ำตาลเมาจับได้กรบน้ำตาลเมาบปปลาย
ตานที่หน้าเมืองฝ่ายตะวันออกทางริมคูเมืองที่อำเภอเมืองจินคงหลงจืร้องให้
พิจารณากรบน้ำตาลเมาและให้ถามปากคำอ้ายทำ หลวงตางใจได้พิจารณา
กรบน้ำตาลเมาแล้วหลวงตางใจถามปากคำ อ้ายทำให้การว่า อ้ายทำเป็น
ทาสหลวงภักดีสมบัติ อ้ายทำทำน้ำตาลสด ซื่อขายรับประทาน น้ำตาลเมา
อ้ายทำทำไม่ เมื่อ ณ วันๆ ๒ คำ ปรีกา สัปตศกเพลเช้า อ้ายทำไปขึ้นตาล
เห็นกรบอกลีเสื้ออกไม้แซ่น้ำตาลเมา แขนงอยู่ที่วงตาล อ้ายทำร้องบอก
คนมีชื่อว่ามีคนเอากรบน้ำตาลเมาขึ้นแขวนไว้ แล้วอ้ายทำลงมาจากต้นตาล
จินซุ่นพวกจินซุ่นประมาณ ๕ ๖ คน เข้ากลุ่มจับอ้ายทำมัดว่าทำน้ำตาลเมา...

(รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ร.ศ. 113-129)

วิเคราะห์สิทธิชุมชนในเอกสารโบราณภาคใต้

การที่มนุษย์รวมกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนมีเป้าหมายเพื่อความอยู่รอด เพราะการรวมกลุ่มก่อให้เกิดพลังหรืออำนาจในการจัดการเรื่องต่างๆ ได้ง่ายขึ้น ชุมชนหรือกลุ่มที่เรียกว่า "บ้าน" หรือ "หมู่บ้าน" จะถูกกำหนดขอบเขตของชุมชนอย่างหลวมๆ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต ภายใต้เงื่อนไขข้อตกลงที่ทุกคนรับรู้ยอมรับและถือปฏิบัติ ทุกคนแยกแยะได้ว่าสิ่งใดเป็นส่วนบุคคล สิ่งใดเป็นส่วนรวม มีการคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงและใช้ทรัพยากร ซึ่งก็คือผลผลิตทางปัญญาของชุมชนนั่นเอง นอกจากชุมชนจะสร้างสรรค์วัฒนธรรมแล้ว ยังสร้างจารีต ประเพณี ความเชื่อและกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม ซึ่งอาจเรียกรวมๆ ว่า วัฒนธรรม เพื่อหล่อหลอมความคิดอุดมการณ์อีกทางหนึ่ง สำหรับเป็นพลังทางจิตใจ สร้างสำนึกของความเป็นหมู่พวกและศักดิ์ศรีของชุมชน ร้อยรัดคนในชุมชนให้มีความสมัครสมานกลมเกลียว สร้างแบบแผนการประพฤติปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อความสัมพันธ์ที่ราบรื่น จึงกล่าวได้ว่าชุมชนมีวิธีการจัดการทั้งต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นหลักประกันความอยู่รอด และถือเป็นสิทธิของชุมชนที่จะพึงพาตนเอง รวมทั้งคุ้มครองสิทธิที่มีอยู่จากการแทรกแซงของอำนาจรัฐและสังคมข้างนอก

ต่อกรณีสิทธิชุมชนภาคใต้สามารถศึกษาได้หลายทาง เอกสารโบราณซึ่งรวมถึงสิ่งที่เขียนหรือจารไว้แต่เดิม และเรื่องบอกเล่าหรือมุขปาฐะที่มีการบันทึกเป็นเอกสารในภายหลัง ล้วนมีความหมายต่อการศึกษา เพราะเอกสารโบราณเกี่ยวข้องกับสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนใน 2 ลักษณะคือ บางส่วนเป็นเสมือนกระจกสะท้อนสิทธิชุมชนเอาไว้ ในขณะที่อีกบางส่วนเป็นเครื่องมือของชุมชนในการปลูกฝังถ่ายทอดอุดมการณ์ของชุมชน โดยมุ่งให้คนคิด เชื่อ และปฏิบัติตามครรลองที่ชุมชนกำหนด เช่น สุภาษิต คำสอน และบทสวดในพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

เอกสารโบราณภาคใต้ที่พบมากที่สุดเป็นสมุดข่อยหรือ "บุด" ที่สำรวจพบแล้วมีกว่า 6,500 รายการ ส่วนใหญ่มีอายุช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนเอกสารที่ถ่ายทอดจากเรื่องมุขปาฐะซึ่งไม่ทราบอายุก็ล้วนเป็นเรื่องเก่า จึงกล่าวได้ว่า เอกสารโบราณเป็นหลักฐานที่บอกเรื่องราวของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่ผู้คนยังพึงพิงฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก เป็นสังคมเกษตรภายใต้ระบบศักดินา และเป็นชุมชนไทยพุทธ เพราะเอกสารทั้งหมดพบในชุมชนพุทธทั้งสิ้น

ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

แม้ผู้คนในชุมชนดั้งเดิมจะอาศัยธรรมชาติเป็นเครื่องยังชีพ แต่มิได้มองธรรมชาติแยกส่วนออกไปจากชีวิต หากแต่เห็นว่าธรรมชาติทุกอย่างซึ่งรวมถึงตัวมนุษย์ด้วย ต่างเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คือล้วนเกิดจากพลังอำนาจอันยิ่งใหญ่บรรจงสร้าง ดังปรากฏในตำนานต่างๆ แต่ที่ชาวภาคใต้คุ้นเคยคือ บทตั้งปฐมกับและบททาคครู (ไหว้ครู) ของมโนราห์ ดังจะยกตัวอย่างในบททาคครู (อุดม 2536 : 129 - 130) ดังนี้

ไหว้พระอิศวรพ่อทองเนื้อนิล
 ตั้งแผ่นดินไว้เทาลูกหมากบ้า
 ตั้งมนุษย์ไว้ในใต้หล้า
 ตั้งแผ่นฟ้าเอาไว้ก่อน
 ตั้งแผ่นฟ้าตั้งป่าชะมัว
 เช็ดมอนตั้งไว้ต่อภายหลัง
 ได้ตั้งหญิงคนชายคน

พ่อได้ตั้งแผ่นดินตั้งแผ่นฟ้า
 ตั้งแผ่นฟ้าไว้ใหญ่เท่าใบบอน
 ได้ตั้งหญ้าคาหญ้าเช็ดมอน
 หญ้าเช็ดมอนตั้งไว้เมื่อภายหลัง
 ปลุกบัวนาและบัวครั้ง
 แต่ครั้งยังว่างศาสนา
 ได้เป็นพืชเป็นผลกันต่อมา

ความเรื่องการสร้างโลกดังกล่าวมา ยังปรากฏใน ลิลิต ดายายนายมนตรี หรือโต๊ะครีမ် ซึ่งเป็นการเล่น
 เชิญผีของชาวบ้านแถวจังหวัดสงขลา ยะลา และปัตตานี สะท้อนความเชื่อของชาวบ้านที่ได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์
 หรือฮินดู จากตัวอย่างที่ยกมาเป็นพลังอำนาจของเทพฝ่ายชาย แต่ตำนานบางเรื่องสะท้อนเรื่องของเทพฝ่ายหญิง
 คือนางโคกวดิ (นางอุมา) เป็นผู้สร้างด้วยการอธิษฐานตนให้สรีระแต่ละส่วนไปบังเกิดเป็นสิ่งต่างๆขึ้นในโลก ดังปรากฏ
 ในบททำขวัญแม่โพสพ (อุตม 2524 : 75)

ครั้นนางโคกวัตติ
 แต่ว่าแม่ดวงจิตแจ้งจริง
 ว่านางมีจิตคิดเมตตา
 แม่นักธรรมจะธิษฐาน
 ว่าให้เนื้อหนังมังสา
 ให้กลับเป็นพสุธา
 ดูกแข็งดูกขา
 ให้เป็นคิริก้อนผา
 เส้นขนแม่
 เส้นเกศากลับกลาย
 น้ำเลือดน้ำตา
 กลับพลิกแพลงบรรจง
 คือน้ำนมแม่ปละซ่าย
 เป็นข้าวเจ้าจริงเจียว

นางเจ้าจะสิ้นชีวิต
 ไปเสียทุกสิ่งสรรพ
 ตามมหาสาในเขตคันท์
 ขวัญเหอไปทันที่
 หว้ไปทั้งกายา
 ขวัญเหออันเรื่องศรี
 ของแม่สุดาใจดี
 เป็นก้อนศิลาแลง
 ให้งอกเป็นหญ้า
 ให้เป็นไม้ชุมแสง
 ของแม่สุดาดำแดง
 ให้เป็นน้ำคงคา
 ให้กลายเป็นข้าวเหนียว
 นานนมแม่ปละซาย

สรรพสิ่งที่เทพเจ้าสร้างขึ้นแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่ายยังมีสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นผู้พิทักษ์ดูแล มีเทวดา พระภูมิ
 ทวด และผี กล่าวเฉพาะทวดซึ่งเป็นศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนหรือท้องถิ่นจะมีบทบาทในฐานะเป็นที่พึ่งของชุมชนค่อนข้าง
 สูง ดังจะเห็นการบนบานและการขบร้องเอ่ยอ้างชื่อขอความคุ้มครองในพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งแต่ละถิ่นจะนับถือทวด
 ประจำถิ่นต่างกันออกไป เช่น

*ฉันนั่งไหว้ทวดหมูเจ้า

พ่ออยู่เฝ้าปากน้ำเมืองสงขลา.....

ไหว่ทวดน้ำร้อนแม่บ้านเย็น
ถิ่นฐานบ้านไม้แค

ถัดมาทวดไชยสุริวง
ทวดไชยท่าแคเรียกพันหงส์ *

(อุดม 2536 : 134)

ในบทขับร้องนี้ ทวดทุม (มะระทุม) เป็นทวดประจำชุมชนปากน้ำเมืองสงขลา ส่วนทวดอื่นๆ ประจำชุมชนในเขตจังหวัดพัทลุง

จากความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติว่ามีผู้สร้าง มีสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นเจ้าของคอยคุ้มครองดูแล และธรรมชาติได้ให้ชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ จึงทำให้ชาวภาคใต้มีความเคารพยำเกรงและตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ กล่าวถึงธรรมชาติด้วยความยกย่อง วางตนอ่อนน้อม เรียกขานถึงธรรมชาติด้วยถ้อยคำที่บ่งบอกถึงความมีบุญคุณ คือ "พ่อ" หรือ "แม่" แทนตนว่า "ลูก" ปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเคารพ รู้คุณและเกรงโทษภัย หากจะกระทำการล่วงล้ำก้ำเกิน แม้แต่จะปลูกโรงมหรสพร้องเล่นเต้นรำก็ได้สืบทอด แต่รู้ว่าการล่วงล้ำก้ำเกินนั้น หวังแม่ธรณี จึงกล่าวขออภัยว่า " ลูกเล่นเต้นรำบนหัวแม่ ลูกหละขอคำความอภัย ลูกบ้วนน้ำหมากรากน้ำลายใส่ ขออภัยอย่าโทษโทษ" การใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละครั้งจึงกระทำภายใต้ข้อกำหนดต่างๆตามที่เชื่อและปฏิบัติต่อกันมา เช่น การตัดโค่นไม้ใหญ่ทำเรือ มีข้อกำหนดว่าไม้ลักษณะใดตัดได้ ลักษณะใดตัดไม่ได้ ไม้ที่ตัดได้มักเป็นไม้ที่กำลังจะเสื่อมสภาพ เช่น " ...เลือกเอาที่รอยคชสารเข้าสี่แฉง ปลายตายแห้งแรงทำรัง เพลิงเร้งไหม้ตลอดลง กิ่งคดโกงกาฝาก จับตลอดยอด รอกกระแตจับรังใกล้กระโพรงผีปีศาจ ล้มปลายพาดลงหว่างคลองไม่ริมหนอง ฝ่ายคชสารพยับ มันทพยัคฆ์ลงเลียบเล่น ไม้ทั้งหลายเหล่านี้นานให้เอามาฟันเรือ" (อุดม 2524 : 155) และเวลาตัดโค่นก็พรรณนาว่า....."จับขวานเข้าฟันโค่นระดมเสียงสนั่นกัมปนาท เกิดจุดเคลื่อนคลาตราวเสมือนหนึ่งคนร้องครวญคราง สะเทือนดง ลำต้นล้มลงแทบพื้นธรณี" (อุดม 2524 : 155)

การลือออกไปเช่นนั้นในบทสวดก็เพื่อจะบอกว่า การตัดโค่นต้นไม้ใหญ่ก็คือการทำลายชีวิต ทำลายความอุดมสมบูรณ์ เพราะไม้ใหญ่มีคุณอนันต์ การตัดโค่นจึงต้องระมัดระวัง การกำหนดความเชื่อขึ้นไว้ จึงเป็นเครื่องมือในการคงไว้ซึ่งอุดมการณ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ

สังคมเกษตรตระหนักในความสำคัญของธรรมชาติอย่างมาก เพราะความสมบูรณ์ในการทำมาหากินขึ้นอยู่กับธรรมชาติเป็นหลัก และเมื่อธรรมชาติทุกอย่างมีเจ้าของ มีผู้กำกับดูแลรักษา การเช่นไหว่ บวงสรวงอำนาจเหล่านั้นจึงเชื่อว่าเป็นช่องทางให้ได้รับสิ่งที่ต้องการ ชวนาเมื่อจะหว่านกล้าแรกไถก็ทำพิธีไหว้เจ้าที่นาหรือสวดนา ชาวสวนชาวไร่ก็ทำภูมิไร่ภูมิสวน โดยเฉพาะหลังฤดูเก็บเกี่ยวมักไม่เว้นประเพณีเหล่านี้ แม้จะทำส่วนของแต่ละครอบครัวก็ทำทั่วไปทุกครอบครัว จึงเป็นพฤติกรรมร่วมของชุมชน อย่างไรก็ตามยังมีบางประเพณีที่ทำร่วมกันทั้งหมู่บ้าน เช่น ประเพณีไหว้หน้าบ้าน เพื่อบูชาพระภูมิบ้านในฐานะผู้ดูแลแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งชุมชน ถือเป็นความปรารถนาความสุขความสำเร็จร่วมกัน

การพึ่งพิงธรรมชาติทำให้ชาวบ้านต้องศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ เพื่อเลือกสรรมาใช้สอยให้เหมาะสม จากวรรณกรรม พื้นบ้านสะท้อนความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านต่อธรรมชาติอย่างเด่นชัด เห็นความหลากหลายของทรัพยากรแต่ละประเภทที่มีอยู่ เช่น ในบทเพลงทำขวัญข้าวหรือทำขวัญแม่โพสพ กล่าวถึงพันธุ์ข้าวไว้มากมายว่า

วันนี้ลูกยา ข้าวสุกแล้วหนา เชิญแม่โถมยง ให้แม่พุงา จากปลาทองทรง ชักชวนญาติวงศ์
 แห่ห้อมล้อมมา นางขาว นางหงส์ นางขาวจวงกล ข้าวโพดโลกปลา นางขาวคำหอม
 ดอกยอมน แมงดา จุนพรโสภา พยาอย่างดี ซ่อปริงดอกพัวร์ เชิญมาเถิดเจ้า แม่โถมยง
 นางขาวนางหอม นางทองรวริ จุกกระเทียมหอมดี ข้าวยี่รวริ ประแจหอมหวาน
 ข้าวซ่อไม้ไผ่ ไช้มดลิ้นคลาน ดาวเรืองเล่าท่าน ยังข้าวนั้นเหลย นางหงส์สร
 รวงแดงปรากฏ หน่วยเต่งนำเชย ชมข้าวย่านไทร รวงงามกระไรเหลย เชิญมาแม่เอย
 ข้าวยอดละคร ยังข้าวดอกหมาก รวงมากไม่หย่อน ปากนกนี้แหล่ เทียงแท้งามงอน
 รวงกองเป็นก้อน ข้าวเหลืองข้าวเมือง ยังข้าวไข่เบ็ด กะเที๋ยงเรีงเม็ด เก็บไม่รู้เหื่อง
 ข้าวภูเขาทอง เส็ดจมานองเนื่อง เก็บไม่รู้เหื่อง ข้าวโพดสาลี ข้าวนางพูนเกิด
 เชิญแม่มาเถิด ข้าวสีหมูหมี่ ข้าวตีนนกทุง ประกอบยั้งฉางดี เชิญมาทั้งที ข้าวแมงดาลาย
 ข้าวทรายข้าวเล่า เชิญมาเถิดเจ้า จะทำขวัญให้สบาย เหนียวดำรำลึก ลูกนี้ก็ไม่วาย
 ดาวเรืองดาวจาย ซ่อตอดดอกโต นางงามข้าวหนัก นารักทั้งไค้ เมละซ้อตันตัวไผ่
 ข้าวเหนียวข้าวสาร มาชมให้สบายใจฤทัยขึ้นบาน เชิญมาอย่านาน เกิดท่านทั้งปวง
 เชิญมาอยู่เม็ด เส็ดจมาอยู่รวง รับเครื่องบวงสรวง ที่ลูกบวงบน

(อุตม 2524 : 69 - 70)

พันธุ์ข้าวเหล่านี้เดิมชาวบ้านจะเลือกปลูกตามสภาพพื้นที่ ตามช่วงเวลาหรือฤดูกาล ตามวัตถุประสงค์ของ
 การใช้และตามรสนิยมในการบริโภค แต่หลังจากมีการส่งเสริมข้าว ' พันธุ์เกษตร ' พันธุ์ข้าวพื้นเมืองก็ค่อยๆ หด
 หายไป พื้นที่ที่เคยปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองได้ แต่ปลูกข้าวพันธุ์เกษตรไม่ได้ก็ถูกปล่อยทิ้งร้าง

ความหลากหลายของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ปรากฏในบทชมธรรมชาติในวรรณกรรมมากมาย บางเรื่องยัง
 สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการใช้สอยธรรมชาติเหล่านั้นอย่างลึกซึ้ง เช่น ในบทชมป่าในมหาวงศ์คำฉันท์ ฉบับวัดมณีมาวาส
 จังหวัดสงขลา ได้แยกชมธรรมชาติออกเป็นพวกๆ แล้วแยกย่อยให้เห็นรายละเอียดอย่างพิสดาร อย่างกรณีชมป่า
 ได้ชมพืชที่ใช้เป็นสมุนไพรว่า

- นี้น้ำชี ตรึงทักชินชี โนนน้ำสิงขร สุวันคันทมาต รุกษชาติษัทร เปื้องพุงขจร ห้วยทศรษา
- หอมเปลือกหอมใบ หอมรากแก่นไผ่ กิพีผิปล้า หอมอย่างหอมดอก เกษรลุ่มภา ขจรจับป่า
 อาคมฤาษี
- กฤตหนาวาเรน กิหล่ำภักกิมเสม จรดดอกกระชี่ จันแดง จันข้าว ทองสังข์กรณี เจจ့်ตังคี่
 อยากด่ำกำหนดาน
- กิพีลีเลียด ล่มดล่เมียด โคคล้าโคคล้าน หังเทพท้าว กร้ามภูกระหวาร พริกนกล่ค้ำน
 เจด่หมุนดีปลี
- กระบะใบดาด เพชรลิ่งสังคาช กิตุกรูหิณี หังขอบช่นางแดง แพงพวยส้ม หังฉินโพศรี
 กิสังลิ่งกษา
- เนียงพรวนางแอ กำขำตำแหญ ชัดด่มัดกา กุมน้ำมกุ่มปก กิพกรักพุทรา ภากรุดภาปลา
 สุภาจไหนด

- หนึ่งตรีผล้า สม่ อัพญา พิภกเทศไท ม่รุมชุมเห็จ เปล่าน้อยเปลาใหญ่ เปล่าน้ำเงินใบ หน้าทองเพรีศพร้าย
- บุกเถือรบุกร้อ บุกค่างคักบ้อ บุกงุเหลียมลาย ตองเกรียดตองแตก ล่เม้าะช่เอ้าะลาย ช่เอ้าะน่ก่งอกราย เรืองชาดำข้าว
- โกทส่ อโกทบัว ส่วพรตแต่หัว โกทก้านม่เพร่า ชลาล้าภา ภูงปลาเก็ดอ้าว โกทว่านนอกรล้าว เอ้าะเยาภาณี
- ชราท่งห้า ลูกโหระภา ปัญญาหนึ โหระเดือยโก มฤคสิงคลี อยาหนุโบรี มโหระดินหมา
- ตารดำตารข้าว ตารหมากตารเพร่า ตารเลียรตารนา ตารคร้อบตารปัด ตารดำตารกา ตารหมอนเลือยล่า ตารดอกแกมไบบ

(พระมหาชาดก 111 - 112)

เมื่อชาวบ้านเห็นคุณค่าของธรรมชาติจึงรู้สึกหวงแหน การใช้ก็เป็นไปอย่างรู้ค่า คือเพียงแต่ใช้สอยสำหรับยังชีพ การใช้สมุนไพรก็มีธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อไม่ให้เกิดการทำลาย เช่น กำหนดทิศในการไปเก็บยาแต่ละวัน การเก็บต้นยาต้อง "พลี" คือต้องเอ่ยขอต่อเจ้าของยา (วิญญาณศักดิ์สิทธิ์) ก่อน เป็นต้น การล่าสัตว์ก็ห้ามไว้ โดยคำนึงเรื่อง "กรรม" เข้ามาเป็นเครื่องควบคุม เช่น "ห้ามตักลูกครอก (ลูกปลาที่เพิ่งออกจากไข่ ยังอยู่รวมกันเป็นฝูง) ที่ยังไม่รู้จักคน เป็นบาป" ในวรรณกรรมหลายเรื่อง เมื่อตัวละครพรัดพรากจากกันก็มักพรรณนาว่าชาติก่อนคงเคยทำกรรมพรากสัตว์ โดยเฉพาะการพรากลูกสัตว์ให้พรัดแม่ และที่ร้ายแรงถึงขั้นตกนรกคือ การเป็นพรานล่าสัตว์ เป็นอาชีพ ดังชีวิตของพรานเนสาทในวรรณกรรมเรื่องสุบินคำกาพย์ ซึ่งชาวบ้านรู้และเล่ากันทั่วไป เป็นต้น เหล่านี้คือสิ่งที่สะท้อนว่า ชุมชนมีวิธีการจัดการในการรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสมาชิกของชุมชนจะได้ใช้ร่วมกันอย่างยั่งยืน

การจัดระเบียบชุมชน

หากตั้งคำถามว่า ชุมชนดั้งเดิมดำรงความเป็นชุมชนไว้ได้อย่างไร มีอะไรเป็นเครื่องร้อยรัดยึดโยงให้ตั้งมั่นอยู่ได้ เพราะเมื่อดูแล้วยิ่งนานวันเข้ายิ่งมีสมาชิกชุมชนเพิ่มมากขึ้น ความซับซ้อนและปัญหาที่น่าจะมากขึ้นด้วย หากไม่มีวิธีการจัดการก็น่าจะมีความขัดแย้ง ทำให้ชุมชนประสบปัญหา

ต่อประเด็นนี้ หากมองผ่านทางเอกสารโบราณจะพบว่า มีปัจจัยหลายประการที่คงความเป็นชุมชนเอาไว้ พื้นฐานที่สุดหากจะถามถึงความเป็นมาของชุมชนหรือหมู่บ้าน ก็มักจะมีเรื่องเล่าในทำนองว่า "ครั้งหนึ่งมีคนๆ หนึ่ง (อาจจะเอ่ยชื่อหรือไม่ก็ได้) มาตั้งเรือนที่บ้านนี้ มีลูกหลานสืบต่อกันมา" นี่คือการฐานการก่อตัวของชุมชนที่อาศัยระบบเครือญาติ และโดยความเชื่อแล้ว คนในเครือญาติเดียวกันจะนับถือผี "ตายาย" ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษร่วมกัน และเชื่อว่าคนที่ร่วมตายายเดียวกันจะแต่งงานกันไม่ได้ ทำให้ต้องแต่งงานกับคนตระกูลอื่นโดยเฉพาะคนต่างชุมชน เมื่อแต่งงานแล้วต้องเซ่นไหว้บอกกล่าวผีตายายของอีกฝ่ายหนึ่งให้ทราบ จะได้รับเป็นลูกเป็นหลาน ไม่หักทอนให้โทษ ซึ่งความเชื่อเช่นนี้ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระรถเมรี ของนายเรือง นานใน กวีชาวเมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ประมาณ ร.2-ร.3 มาแล้ว (พระรถเมรี 2522)

ความเป็นญาติที่นับถือมีตายายร่วมกัน จะมีพิธีกรรมหลายอย่างที่ปฏิบัติร่วมกัน ที่ทำเป็นประจำทุกปีคือ การทำบุญเดือน 10 อุทิศแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ นอกจากนี้ยังมีการเชิญผีบรรพบุรุษมารับเครื่องสังเวยโดยผ่าน พิธีกรรมการเล่นที่มีศิลปินเป็นคนกลาง ได้แก่ พิธีมโนราห์โรงครู และการเล่น "ลิมน" หรือ "โต๊ะครึม" เพื่อขอความคุ้มครอง ขอความสวัสดิ และเป็นการแก้บนด้วย ในขั้นตอนต่างๆ ของพิธีกรรมและบทขับร้องของการเล่นเหล่านี้ล้วนสะท้อนความหมายของการเป็นเครือญาติ ซึ่งเป็นฐานของความเป็นชุมชนทั้งสิ้น

การแต่งงานซึ่งกระทำข้ามชุมชนทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเกิดการพึ่งพิงระหว่างกัน แต่นอกเหนือจากนั้นยังมี "ระบบเกลอ" ซึ่งเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของชุมชนภาคใต้ ในนิทานเรื่อง "เกลอเขา เกลอเล" (บางท้องถิ่นเรียกว่าเรื่อง "กางเขาคายเล" บาง "ทั้งเจ็ดทั้งหมื่น" บาง) ได้สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง คนในชุมชนเขตพื้นที่ป่าเขาที่ราบสูง ซึ่งเป็นชาวสวน กับคนในชุมชนเขตพื้นที่ราบชายทะเลซึ่งเป็นชาวนา ชาวประมง ว่าต้องพึ่งพิงกันโดยการแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งฝ่ายหนึ่งมีแต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่มี เพียงแต่ในนิทานผูกเรื่องให้เป็น การกลั่นแกล้งหรือลองเชิงกันตามประเพณีนิทาน เรื่องการเป็นเกลอ ผูกเกลอ หรือมัดเกลอ นับเป็นกลไกของชุมชน อย่างหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาความขาดแคลน ช่วยลดปัญหาความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินจากการขโมย ปล้น จี้ ของ คนต่างชุมชน และเป็นฐานเชื่อมประสานให้เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงานในบางครั้งบางคราวด้วย

ลักษณะเด่นของชุมชนหมู่บ้านคือน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ประเพณีการกินวน ออกป่าก หรือลงแขก จะพบได้ทั่วไปแทบทุกกิจกรรมที่เป็นงานหนักและต้องการให้เสร็จทันเวลา เช่นการเก็บข้าว หามเริน (ย้ายบ้านโดยวิธีช่วยกันหามไปไว้ที่ใหม่) ตลอดจนงานสำคัญๆ ของแต่ละครัวเรือน เช่นงานศพ งานแต่งงาน งานบวช งานเหล่านี้คนในชุมชนจะช่วยกันโดยไม่คิดค่าแรงงานหรือความเหน็ดเหนื่อย หากใครป่วยเบี่ยงจะเป็นที่ ติดดินของเพื่อนบ้าน วรรณกรรมเรื่องนายตัน (แต่งราวสมัย ร.3-ร.4) สะท้อนภาพการพึ่งพิงกันในชุมชนได้ชัดเจน เช่นตอนเตรียมการแต่งงานของนายตันกับนางรังไร มีการใช้หมากบอกแขก แบ่งงานกันรับผิดชอบ คนที่มีความ สามารถทางกาพย์กลอนก็ขับเพลงให้ความรรรษาแก่ผู้ร่วมงาน ดังคำกลอนว่า

จัดแจงแต่งเข้าปลา	เครื่องบรรดาจะทำงาน
เอาหมากไปไว้กวาน	พวกเพื่อนบ้านจะดีกว่า.....
พรงนี้ให้นายจันทร์	กับนายขึ้นขึ้นไปเหนือ
ซื้อพลูใส่หำร้อย	ทั้งกล้วยอ้อยสกลำเรือ
ตีปลีลูกมะเขือ	เรือลำใหญ่ใส่ให้เต็ม
แล้วใช้ให้นายคาร	ซื้อน้ำหวานไร่นายเหล็ม
พะเนียงใหญ่ใส่ให้เต็ม	คำมากน้อยค่อยคิดอ่าน
แล้วว่านายบัวศรี	พรงเข้านี้สักที่หลาน
ลงไปหัวตะพาน	ซื้อเหล้ามาใส่หำถึง
นางปุกให้ไปด้วย	ช่วยซื้อเคยสักสิบชั่ง
กุ่มแห่งซื้อมามั่ง	โคบทูทั้งเห็นซื้อมา
ไปพบเรือชาวนอก	ถ้าเขาบอกขายพุงปลา
เอ็งจงซื้อเอามา	สี่ห้าหม้อให้พอการ
พี่น้องทั้งซ้ายขวา	วานเขามาตำข้าวสาร

พร้อมพรั่งสิ้นทั้งบ้าน	มาช่วยกันทั้งหญิงชาย
เพราะว่านายตาบอด	ทอดประโยชน์ไว้มากมาย
เงินทองพอหยิบได้	ฝ่ายมดหมอมือเข้าใจ.....
นางคำทำนงเลง	ร้องเพลงขับกับสิพรหม
นางกลอยคอยประสม	โททัยไฟใส่คราวๆ
ไซยทองมองจับคู่	กับนายหยูหนึ่งคู่ดาว
สิพรหมร้องสำหาว	กล่าวไปได้แต่ท้ายไฟ
ว่าที่คำคือหอกโยน	ฝ่ายเหล่าโลนฟังชอบใจ
นายเรือนบ้านนาใน	ร้องสู่ขอก็น่าฟัง

(นายตันฯ 2521 : 27 - 28)

หรือเมื่อนางรังไรจะรักษาตาของนายตันที่บอดทั้งสองข้าง นางก็ไปวัด เพราะวัดเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน แต่เมื่อวัดไม่มียาดีก็ยังมีหมอสมุนไพรช่วยเหลือได้ จึงเห็นได้ว่า ชุมชนมีโครงสร้างและกลไกที่ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมีพลังและพึ่งตัวเองได้

ชุมชนปรารถนาการอยู่ร่วมกันอย่างสุขสงบ ผู้คนมีศีลธรรม อยู่ในจารีต ประเพณีอันดีงาม จึงพยายามสั่งสอนย้ำเตือนสิ่งที่เป็นข้อตกลงต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้บทบาทหน้าที่ของตน การปฏิบัติต่อกันตามฐานะความสัมพันธ์ ซึ่งเรื่องเหล่านี้จะถูกถ่ายทอดผ่านวรรณกรรมคำสอน สุภาษิต เป็นหลัก อย่างเช่น สอนบุคคลทั่วไปให้รู้จักประมาณตน ไม่ประมาท ไม่อวดหาญจนเกินตัว ไม่ว่างใจคน ไม่ปล่อยตนตามใจ ใฝ่หาความรู้ เว้นอบายมุข ไม่มกได้ในทรัพย์ท่าน ไม่พาลเกรง มีคุณธรรม น้ำใจ ฯลฯ สอนสตรีให้มีมารยาท รู้สำรวมกิริยาวาจา ไม่คบชายชั่ว ซื่อตรง เทิดทูนยาเกรงสามี รู้หน้าที่แม่บ้านแม่เรือน เก็บหอมรอมริบ ใฝ่รู้ อดทน บำเพ็ญบุญเลี้ยงบาป กตัญญูต่อบุพการี ฯลฯ สอนบุรุษให้แสวงหาความรู้ เว้นอบายมุข รู้จักเลือกคู่ครอง ไม่เป็นนักเลงหญิง ฯลฯ สอนคฤหัสถ์ให้ศรัทธาในศาสนา มีสัมมาคารวะต่อพระสงฆ์ ช่วยบำรุงพระศาสนา ไม่แสดงกิริยาใดที่ไม่สมควรในเขตอาราม ต้องศึกษาปฏิบัติธรรม ฯลฯ สอนบรรพชิตให้บำเพ็ญตนให้บริสุทธิ์ โดยถือศีลปฏิบัติธรรม และสอนขุนนางข้าราชการให้จงรักภักดีต่อกษัตริย์ รู้หน้าที่ราชการงานเมือง ตั้งอยู่ในความเที่ยงธรรม ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง รักเกียรติศักดิ์ศรี รักประชาชน ไม่อยู่ใต้อิทธิพลของคนพาล ฯลฯ (อุตม 2528)

มีวรรณกรรมศาสนาหลายเรื่องที่มีบทบาทต่อความคิดความเชื่อและการประพฤติปฏิบัติของชาวบ้าน เช่น เวสสันดรชาดก ไตรภูมิ และพระมาลัย โดยเฉพาะเรื่องพระมาลัยที่ใช้เป็นหนังสือสวดตามวัด และเป็นเรื่องที่พระสงฆ์มักยกมาประกอบการเทศนานั้นกล่าวได้ว่าฝังใจชาวบ้านมาก เนื้อหาซึ่งเป็นคำสอนหลายตอนเป็นเรื่องการปฏิบัติเพื่อความสุข ความมั่นคงของชุมชน เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น กล่าวถึงเปรตหรือสัตว์นรกที่ต้องทุกข์ทรมานเนื่องจากยิงนก ฆ่าเนื้อ เมื่อปลา ลงผีเหิงหลอกลวงชาวบ้าน ปล้นทรัพย์ ทำร้ายฆ่าเจ้าทรัพย์ เบียดเบียนผู้อื่นเพราะความโลภ เป็นเจ้าหน้าที่ตัดสินความไม่เที่ยงธรรม วัดที่ดินไร่นาไม่เป็นธรรม ในทางตรงกันข้ามมีคนพวกหนึ่งที่ตายแล้วไปเกิดในแดนสวรรค์หรือจะได้พบพระศรีอารียะ เช่น ผู้ที่บำรุงพระศาสนา ทำบุญให้ทาน บำรุงครูบาอาจารย์ ให้อาแก่ผู้ป่วยไข้ เคารพโดยเฉพาะศพที่ไม่มีญาติ เป็นต้น (พระมาลัยฉบับวัดจินตาวาส จ.พัทลุง)

นอกจากนี้ยังมีคติความเชื่อที่สื่อผ่านวรรณกรรมในรูปแบบอื่นที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิชุมชนโดยตรง เช่น นิทานเกี่ยวกับบุญโสมเผ่าทรัพย์ เกี่ยวกับไหมหาสมบัติหรือลายแพ่งต่างๆ ซึ่งกล่าวถึงสมบัติโบราณที่บุญโสมเผ่าอยู่ที่ดี ที่มีผู้ไล่ไว้ในไ้ แล้วทิ้งไว้ในสระโบราณก็ดี หรือฝังไว้ซ่อนไว้แล้วผูกลายแพ่งไว้ก็ดี สมบัติเหล่านี้จะได้กับผู้ใดก็ต่อเมื่อผีให้ ถ้าผีไม่บอกให้พบเข้าแล้วเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัวเชื่อว่าจะเกิดอุบารห์ถึงแก่ความวิบัติได้ ผู้พบจึงมอบเป็นสมบัติสาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือให้เป็นของวัดในชุมชน

จะเห็นได้ว่าชุมชนมีโครงสร้างยึดโยงเกาะเกี่ยวกัน มีกลไกและอุปบายที่ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ แต่เป็นธรรมดาของสังคมที่จะมีผู้ออกนอกข้อตกลงและศีลธรรม ก่อให้เกิดปัญหาขึ้น กรณีเช่นนี้ชุมชนมีวิธีจัดการได้หลายอย่าง แต่ที่ปรากฏในรูปวรรณกรรมคือ การแทรกแซงด้วยการวิพากษ์วิจารณ์ นิินทา ผูกเป็นเรื่องลือผ่านทางบทเพลง เรื่องเล่า กาพย์กลอน และการละเล่นต่างๆดังตัวอย่าง เรื่องลูงสอนหลาน ของพระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู) ในสมัย ร. 5 ที่กล่าวถึงคนเกียจคร้านโดยผูกขึ้นเป็นกาพย์ทำนองหมอนยอกเอาหมอนบ่ง คืออยู่ให้ทำในสิ่งที่คนทั่วไปเห็นว่าไม่ดีว่าเป็นของดี เช่น

เตะกร้อต่อนก เจ้านายท่านยก ให้เป็นนางงาน
กตปลาจะได้น เป็นนายทหาร เรียนวิชาการ มิตีทีเดียว
ที่เขาได้ดี ได้มั่งได้มี กินแล้วเขาเที่ยว
นั่งชักนิทาน พุดพาลพุดเกี้ยว เทียวเดินยืนเยี้ยว เทียวนั่งเรือนคน
กินหวานกลูบยา สูดผืนกัญชา คนนั้นไม่จน
ไม่อดไม่อยาก กินมากกว่าคน เกิดลาภเกิดผล ผูกคนเกรงกลัว
(อุดม 2528 : 161)

วรรณกรรมเชิงวิจารณ์สังคมที่พบมากที่สุดคือ เพลงกล่อมเด็ก ดังตัวอย่างการวิจารณ์ พวก “เฒ่าหัวงู” ว่า

งูสายพานเหอ	ยานขึ้นแม่คอก
ไอ้เฒ่าหัวงอก	อวดตัวอ้อเลี้ยงเมียสาว
แลเห็นแลดู	ไอ้เฒ่าหัวงูมันทำบาว
อวดตัวอ้อเลี้ยงเมียสาว	เฒ่าแล้วไม่คิดงอก...เหอ

(เพลงงูสายพาน)

การสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนดั้งเดิม

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับธรรมชาติและผู้คนทั้งภายในชุมชนเดียวกัน และต่างชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้และผลิตองค์ความรู้ต่างๆขึ้นมากมาย รวมทั้งมีวิธีการสืบทอดและรักษาองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาเอาไว้

จากการสำรวจเอกสารโบราณภาคใต้พบว่า เฉพาะสมุดข่อยที่เก็บอยู่ในสถาบันทักษิณคดีศึกษา สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี สถาบันราชภัฏภูเก็ต และโรงเรียนสตรีพัทลุง รวม 6,500 กว่ารายการ มีเนื้อหากว้างขวาง ครอบคลุมเรื่องราวแทบทุกประเภท ทั้งนิทาน ตำนาน ภาษิต กาพย์กลอน บทกวีเหตุการณ์ คัมภีร์ทางพุทธศาสนา พระอภิธรรม ตำราเรียน ตำรายา ตำราไสยศาสตร์ ตำราโหราศาสตร์

ตำราดุลักษณะ ตำราพิชัยสงคราม กฎหมาย เป็นต้น (สถาบันราชภัฏกลุ่มภาคใต้ 2540) วรรณกรรมเหล่านี้คือคลังบันทึกภูมิปัญญาของท้องถิ่น แม้บางส่วนจะเป็นเรื่องที่คัดลอกจากแหล่งอื่น แต่แทบทั้งหมดเป็นวรรณกรรมของท้องถิ่น ที่ชุมชนได้ใช้สอยเพื่อเป้าหมายและวิธีการต่างๆ กัน เช่น นิทาน นิยาย กาพย์กลอนต่างๆ ใช้สวดอ่านตามบ้านตามวัดเพื่อความบันเทิง เพื่อสอนใจ ตำรายา มักอยู่ตามวัดและหมอพื้นบ้าน ไว้ศึกษาค้นคว้า เพื่อทำยารักษาผู้ป่วยในชุมชน ตำราโหราศาสตร์ ตำราไสยศาสตร์ ตำราดุลักษณะ มักอยู่กับหมอไสยศาสตร์สำหรับดูฤกษ์ยามทำพิธีกรรมต่างๆ ให้ชาวบ้าน เป็นต้น วรรณกรรมบางเรื่องรับรู้จดจำกันได้ทั่วไป เช่น สุบิน พระรถเสน พระมัลลย์สุภาวดีต่างๆ จึงถือได้ว่าวรรณกรรมเหล่านี้คือสมบัติของชุมชนที่ชุมชนได้ใช้สอยเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสุนทรียภาพ แต่เมื่อวัฒนธรรมการพิมพ์พัฒนาขึ้น วรรณกรรมเหล่านี้กลายเป็นของเก่าเก็บ ปลอมให้ชำรุดสูญหาย บางส่วนตกไปอยู่ในมือของชาวต่างชาติ แม้ส่วนใหญ่จะจัดเก็บรักษาไว้ในสถาบันต่างๆ แต่ก็แทบไม่มีผู้ศึกษาค้นคว้า

นอกจากสมุดข่อยแล้ว ใบลานก็เป็นคลังปัญญาที่สำคัญ แต่ก็ไม่มีสถาบันใดได้ให้ความสนใจ ส่วนวรรณกรรมบอกเล่ากันในอดีตมีหลายอย่างที่สืบทอดกันโดยประเพณี ที่สำคัญและถือว่าเป็นเครื่องมือในการปลูกศรัทธาและศีลธรรม ได้แก่ บทสวดดีที่ใช้สวดก่อนนอนและตอนทำพิธีกรรมต่างๆ เพื่อระลึกถึงครูบาอาจารย์ บิดามารดา เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอความสุขสวัสดิ์และความสำเร็จ บทสวดไหว้ลายลักษณ์ คือไหว้รอยพระพุทธรูปก่อนนอน (ปฏิบัติเฉพาะบางพื้นที่) เช่นเดียวกับไหว้สวดดี เหล่านี้คือขบวนการขัดเกลาจิตใจและปลูกฝังอุดมการณ์ทางศีลธรรมได้อย่างดี อย่างไรก็ตามธรรมเนียมเหล่านี้ได้เลิกราไป คงมีแต่สวดสวดดีในพิธีกรรมบางอย่างเท่านั้น เช่น ในพิธีทำบุญ ทำขวัญ เป็นต้น

ความรู้ของชุมชนถือเป็นสมบัติล้ำค่า การถ่ายทอดเรื่องสำคัญ เช่น ตำรายา ตำราไสยศาสตร์ และศิลปะต่างๆ ให้แก่ใคร ผู้รู้ในชุมชนก็พิถีพิถันจะมอบให้กับแต่ผู้ตั้งใจจริง เห็นคุณค่าและจะเอาไปใช้เพื่อส่วนรวมจริงๆ โดยต้องผ่านพิธีกรรมที่เรียกว่า “พิธีครอบ” ทั้งนี้เพื่อไม่ให้ความรู้สำคัญตกอยู่แก่ผู้ที่ไม่ตั้งใจจริง เอาความรู้ไปใช้หละหลวมอาจเกิดโทษได้ อย่างกรณีการแพทย์พื้นบ้าน เป็นต้น

มีคติเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ที่ผูกเป็นคำกลอนไว้ในเรื่องพระรถเมรีว่า

เป็นนกอายาลิมแล้ว

ตายมากแล้วเพราะบ่วงชาย

ความรู้อย่าจำหน่าย

ของเมามายพ้อยากิน

(พระรถเมรี 2522 : 109)

“ความรู้อย่าจำหน่าย” หมายถึง ไม่จ่ายแจกถ่ายทอดความรู้ออกไปโดยไม่ดูผู้รับให้ดี นั่นคือ อย่าประมาทในการถ่ายทอดความรู้ เพราะอาจเกิดผลเสียร้ายขึ้นได้ภายหลัง จากความคิดและประเพณีการถ่ายทอดความรู้ เช่นนี้ทำให้คนที่ไม่เข้าใจเหตุผลและเจตนาที่ลึกซึ้งมักกล่าวว่า ชาวบ้านหวงวิชา

การปกป้องสิทธิชุมชนจากอำนาจรัฐ

ชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่สัมพันธ์กับรัฐตลอดมา รัฐในฐานะผู้ถืออำนาจจะจัดการเรื่องต่างๆ ด้วยเหตุผลว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาให้ราษฎรอยู่ดีมีสุข แต่การดำเนินการของรัฐบ่อยครั้งที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างในปัจจุบันที่กระทบรุนแรงมากคือการใช้ทรัพยากรซึ่งมีทั้งที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำ ส่วนในด้านวัฒนธรรมมักจะกระทบแบบซึมลึก คือค่อยเปลี่ยนวิถีคิด ความเชื่อ และค่านิยม เปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นแบบใหม่

ผลกระทบจากรัฐที่มีต่อสิทธิชุมชนภาคใต้มีมานานร้อยปี เกิดขึ้นด้วยหลายสาเหตุ

ประการแรก เกิดจากทัศนคติหรือความคิดเห็นส่วนตนของชนชั้นปกครองที่มีต่อชาวบ้านในทำนองว่า ไม่เกียจคร้าน ดังความในใบบอกของพระวิจิตรวราสารักษ์กราบทูลกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ในการตรวจราชการเมืองสงขลา ลงวันที่ 11 มีนาคม ร.ศ. 114 ว่า

"ข้าพระพุทธเจ้ามีความเลียดายอยู่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งราษฎรชาวเมืองสงขลา เมืองนคร เมืองพัทลุง มาหากันนิยมในการเก็บเข้า ไม่เกี่ยวเหมือนแถบข้างเหนือ ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปยืนดูเขาเก็บออกว่าคาญในตาเป็นลันเกล้า เสมอขึ้นดูคนที่มาท้าวบริบูรณ์แต่ไม่เดิน ใช้คลานหรือคุกเข่าไปตามถนนก็เช่นกัน ได้ไล่เลียดดูเข้าไรรุ่งหนึ่งฝีมือที่เก็บเร็ว ๆ อยู่ใน ๔ วัน ๕ วัน จึงจะแล้ว ถ้าเกี่ยววันเดียวหรือวันครึ่งก็แล้วเสร็จ..... ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าว่า ถ้าผู้ใดเก็บเข้าจะเก็บร้อยชัก ๑๐ ถ้าเกี่ยวไม่เก็บภาษีดังนี้สักปีเดียว ก็คงไม่มีใครกล้าเก็บอีกต่อไป ได้ลองปรึกษาหารือกับพระยาวิเชียรคีรีแลพระยาอภัยบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองพัทลุงก็เห็นชอบด้วย" ยังโชคดีที่กรมหมื่นดำรงราชานุภาพมิได้ทรงเห็นตาม จึงรับสั่งว่า "ฉันเห็นว่าการศึกษาให้เลิกแกะเก็บเข้าในนานนั้นย่อมจะต้องใช้ด้วยประกอบเหตุผลอันจำเป็นจนเป็นธรรมเนียมที่ใช้กันมาสืบชั่วบุตรหลาน คงจะไม่เป็นเพราะความไม่อย่างเดียว ราษฎรเหล่านั้นเชื่อว่าไม่รู้จักเกี่ยวก็หาไม่ได้ ย่อมจะรู้จัก แต่หากจะมีเหตุผลที่จำเป็นให้ใช้ไม่ได้ หรือจะใช้เลิกแกะเก็บเข้าได้ดีกว่า ที่คิดเห็นได้ในเวลานี้ที่เขาเก็บแต่รวงเข้า ไม่ต้องคำนึงถึงต้นเข้านั้นก็มิใช่ประโยชน์ที่ไม่ต้องนวดเข้า เป็นต้น แต่อย่างไรก็จะต้องให้ราษฎรใช้เกี่ยวก็ควรอยู่ แต่ไม่ควรบังคับและไม่ควรเก็บภาษี ควรซื้อเกี่ยวไปแนะนำให้เจ้าของนารายหนึ่งรายได้ลองทำตามแบบข้างเหนือสักแห่ง๑ โดยจะประกันเสียหายให้ก็ได้ ถ้าเป็นการดีกว่าเก่าได้จริง ราษฎรที่ใกล้เคียงเห็นว่าเกี่ยวเข้าด้วยเกี่ยวดีกว่าเก็บด้วยเหล็กแกะ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าจะไม่เอาตัวอย่างใช้เกี่ยวไปตามกัน"

(17 เม.ย.ร.ศ. 115)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนทัศนคติของชนชั้นปกครองที่มีต่อชาวบ้านได้ชัดเจน คือความในใบบอกของพระยาสุมนัณวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช ที่กราบทูลกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม ร.ศ. 117 ว่า

"ราษฎรเมืองนี้คงไม่ต่ำกว่า 200,000 คน แต่ไม่มีใครทำมาหาเลี้ยงชีพสักเท่าใด ที่ทำก็พอรับพระราชทาน ไม่คิดถึงกับจะได้ค้าขายให้เป็นอาณาประโยชน์ต่อไป จึงเป็นคนที่ยากจนโดยมาก การแต่งตัวนุ่งห่มก็เลวทราม ดูเหมือนหนึ่งคนที่เป็นไข้อยู่เสมอ ผมเผ้าก็ไม่ได้หวีให้เรียบร้อย เป็นดังนี้ทั่วกันทั้งเมือง พิจารณาเหตุโดยรอบก็เห็นว่าที่เป็นทั้งนี้ด้วยเหตุสองประการ

ประการที่ ๑ ไม่มีผู้ใดจะแนะนำ หรือเริ่มให้เป็นตัวอย่างในการแต่งตัวนุ่งห่ม กลับคอยหัวเราะเยาะกันเล่นในเวลาที่มิผู้นุ่งห่มใหม่อันเป็นเครื่องจูงใจ ไม่ให้คนรักษาความสะอาดในร่างกาย ประการที่ ๒ การที่นำสิ่งของไปมา ค้าขายไม่เลือกกว่าของชนิดใด ใช้ทุนคึะทุกอย่าง ที่สุดจนตะกร้ากึ่งสด ปลาสดก็ทุนบนคึะ ในเวลาเมื่อทุนของเซ่นนี้ไป น้ำคาวกึ่งปลาไหลนองลง บนคึะบ้างตามตัวบ้าง ดูไม่ถ้อยกันว่าเปนการโสโครกอย่างใดอย่างหนึ่งใช่ แต่เท่านั้น จะหิวผมให้เรียบร้อยดีก็ไม่อยู่ได้ก็ประเดี๋ยว แต่พอน้ำของขึ้นทุน ผมก็หลุดหายไปเสียหมด... ได้ขอพระบรมราชานุญาตออกคำสั่งห้ามราษฎร ทุนสิ่งของเมื่อผ่านเข้ามากลางเมืองนครศรีธรรมราช "

สาเหตุประการที่ ๔ เกิดจากการแก้ปัญหาของฝ่ายรัฐโดยการพิจารณาตามมติทางวัฒนธรรม นั่นคือ รัฐมองเพียงแก้ปัญหาความสงบเรียบร้อยเพียงด้านเดียว มิได้มองทะลุตลอดว่า เรื่องที่เกี่ยวกับประเพณีความเชื่อ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน ยิ่งเป็นประเพณีความเชื่อที่มีเป้าหมายเพื่อความสุขสมบูรณ์ของการทำมาหากินด้วยแล้วจะก่อความขัดแย้งได้ง่าย ดังตัวอย่างกรณีที่ทางราชการประกาศห้ามลากพระซึ่งกระทำกันมาแต่โบราณ จนชาวบ้านเรียกร้องสิทธิดังกล่าวคืน ความปรากฏในใบบอกของพระวิจิตรวราสสน์ กราบทูลกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ลงวันที่ 10 มีนาคม ร.ศ.114 ว่า

"ราษฎรชาวเมืองสงขลา นิยมนับถือในการแห่พระ ถึงระดูเดือน ๑๑ ชวนกันอาราธนาพระพุทธรูปลงมาตั้งบนรถแห่ไปตามถนนทุก ๆ ปี ถือกันว่าทำให้ไร่นาบริบูรณ์ แต่การที่เป็นมาแล้วมักจะเกิดเหตุวิวาทกันเสมอทุก ๆ ราย ด้วยวิธีที่ลากนั้นเป็นช่องให้เกิดวิวาท คือมีเชือกลาก ๒ สาย สายหนึ่งสำหรับผู้หญิง อีกสายหนึ่งสำหรับผู้ชาย ครั้นเมื่อลากเสายกันไป สายเชือกก็เบียดเสียดกันเข้าไป หรือบางทีพวกข้างผู้ชายจะแก่งกระแทกกระเทียบสายผู้หญิง ก็ถือหางเชือกขีดเข้าไปให้ผู้หญิงที่ลากไม่ดิ้นลงบ้าง ก็ย่อมเป็นที่โหม่นสน้อยใจของพวกผู้ชายที่เป็นญาติพี่น้องก็เกิดวิวาทกันขึ้น ว่าราชการเมืองจึงได้ออกหมายประกาศห้ามให้เลิกการลากพระเสียตลอดเมืองสงขลาหลายปีมาแล้ว แต่ราษฎรยังมีปรารถนาอยู่เสมอ ครั้นข้าพระพุทธเจ้าไปคราวนี้ต่างคนต่างมาร้องขออนุญาตที่จะลากพระ ดังที่ได้เคยมาแต่ก่อน อ้างว่าที่ทำมาไม่บริบูรณ์มาหลายปีแล้วนั้นก็เพราะไม่ได้แห่พระ ข้าพระพุทธเจ้าไปปรึกษาหารือกับพระยาวิเชียรคีรี แกรธการนายแขวงเหน ด้วยเกล้าว่าควรอนุญาตให้ตามความเลื่อมใสของเขา.....

โดยความที่อยากจะได้แห่พระจนถึงกับเข้ารับอาสาจะทำถนนสำหรับแห่พระสายหนึ่ง ตั้งแต่วัดจะทิ้งพระที่จะตั้งแขวงมาลงทะเลสาบให้ทันในเดือน ๑๑ ปีนี้ เจ้าอธิการวัดจะทิ้งพระก็รับจะบอกบุญชาวบ้านให้มาช่วยกันทำคนละวาระศอกได้ตามมี ถนนสายนี้แล้วขึ้นได้จะเป็น

ประโยชน์แก่ราชการเป็นอันมาก "

สาเหตุประการที่ 3 เกิดจากระบบภาษีที่รัฐอนุญาตให้เอกชนเหมาทำกิจการบางอย่างซึ่งไปกระทบต่อสิทธิชุมชน ดังกรณีตัวอย่างเอกชนได้สิทธิจากรัฐเป็นเจ้าของที่ดินถมกลั่นสุราจากน้ำตาลโดนกระทบต่อการทำน้ำตาลสด คือ นอกจากชาวบ้านจะทำน้ำตาลเมาไม่ได้แล้ว ยังถูกกลั่นแก่งวัลอบทำน้ำตาลเมาด้วย ซึ่งมีการจับกุม ปรับใหม่ เป็นที่เดือดร้อน ดังรายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราชตอนหนึ่ง (ช่วงร.ศ.113-129) ระบุว่า

"หลวงตางใจแจ้งว่า จินซุ่นอีให้จิ้นคงหลงจุ่มมาหาหลวงตางใจไปที่
โรงจินซุ่นอี ว่าจับอ้ายทำลักทำน้ำตาลเมาจับได้กรบอกรน้ำตาลเมา
บลปลายตานที่หน้าเมืองฝ่ายตะวันออกทางริมคูเมืองที่อำเภอเมือง
จิ้นคงหลงจุ่มร้องให้พิจารณากรบอกรน้ำตาลเมาและให้ถามปากคำอ้ายทำ
หลวงตางใจได้พิจารณากรบอกรน้ำตาลเมาแล้วหลวงตางใจถามปากคำ
อ้ายทำให้การว่า อ้ายทำเป็นทาสหลวงมกดีสมบัติ อ้ายทำทำน้ำตาลสด
ซื้อขายรับประทาน น้ำตาลเมาอ้ายทำหาทำไม่ เมื่อ ณ วัน ๙๒ คำ ปีรกา
ลัปตศกเพลาเข้า อ้ายทำไปขึ้นตาลเห็นกรบอกรใส่เปลือกไม้แซ่น้ำตาลเมา
แขวนอยู่ที่วงตาล อ้ายทำร้องบอกคนมีชื่อว่ามีคนเอากรบอกรน้ำตาลเมา
ขึ้นแขวนไว้ แล้วอ้ายทำลงมาจากต้นตาล จิ้นขึ้นพวกจิ้นขึ้นประมาณ
๙๑ คน เข้ากลุ่มรุมจับอ้ายทำมัดว่าทำน้ำตาลเมา....."

การแทรกแซงของรัฐที่มีต่อชุมชนนั้น หากไม่ส่งผลกระทบที่ชัดเจนชุมชนเองก็ไม่รู้สึก และหลายสิ่งหลายอย่างชุมชนกลับคล้อยตามแนวที่รัฐเข้าไปจัดการ เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม การศึกษา แต่ถ้าวเรื่องใดส่งผลกระทบชัดเจน ชุมชนก็จะมีปฏิกิริยา ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น เรียกร้องขอความเป็นธรรมโดยอาศัยกระบวนการทางกฎหมาย อย่างกรณีการถูกกลั่นแก่งวัลเรื่องการทำน้ำตาลเมา ร้องขอใช้สิทธิที่เคยมีอยู่ด้วยการแสดงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของรัฐอย่างกรณีห้ามซั๊กพระที่บอกว่าทำให้ฝนแล้ง ทำนาไม่ได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบคำสอนที่สร้างพลังความเชื่อมั่นให้แก่ชาวบ้าน โดยต้องกล้าสู้ กล้ายืนหยัดในความจริง เสมือนถือถ้อยต้องกล้าที่จะถ่อ ไม่ต้องถามว่าน้ำลึกแค่ไหน

ถือถ้อยอย่าถามน้ำ	แม่นถือความอย่าถามมี
ยากจนก็ตามที	คิดตรงตริเอาแต่จริง
	(สุภาวชิตร้อยแปด)

และให้เชื่อมั่นว่า พลังของชาวบ้านซึ่งดูเหมือนมีน้อยนิด แต่ถ้ากล้าหาญและรู้จักใช้ก็จะเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ได้ ดังอุทาหรณ์เรื่องนกไล่แข่งช้างและพลังของเพลิงน้อย

นกไล่แข่งช้างตาย	อย่ามั่งง่ายทั้งหลายเอ๋ย
ไฟเผาไฟเผาไฉไล	เผาได้สิ้นทั้งบ้านเมือง
	(สุภาวชิตร้อยแปด)

อย่างไรก็ตาม คำสอนในแนวปลูกสำนึกให้เชื่อมั่นในพลังชาวบ้าน ให้ความสำคัญของตนนั้นน้อย จะมีก็แต่สอนฝ่ายรัฐมิให้ละเมิดสิทธิชาวบ้าน โดยยกเรื่องกรรมมากำราบ เช่น

ผู้ใดเป็นผู้ใหญ่	เป็นนายไร่แสนนา
ข่มเหงฝูงประชา	ผู้บุญน้อยให้มันนอ
วัดไรนาให้ล่าเหลือ	เจ้าอำเภอกาะกุมเอา
บ่เอาแต่ยอมเยา	ให้ผิกระบอบพระปัญญา
ผู้นั้นครั้นตายไป	พิราลัยจากโลกา
บาปข่มเหงฝูงประชา	แผ่นดินนั้นกลับเป็นไฟ
แผ่นดินเป็นแผ่นเหล็ก	ลูกว้าวร้อนเหลือใจ
ไหม้ขอถึงดับได้	ไล่ฝูงขาดเรียกเอามา
สัตว์นั้นนอนดินอยู่	ไฟไหม้วูร้อนหนักหนา
บาปนายไร่แสนนา	เอาทรัพย์ท่านให้ล่าเหลือ

(พระมาลัยวัดจินตาวาส จ.พัทลุง)

กล่าวโดยสรุป เอกสารโบราณภาคใต้สะท้อนสิทธิชุมชนในช่วงย้อนหลังไปประมาณ 100 ปีได้ระดับหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่จะบอกสภาพความเป็นอยู่ที่ผสมกลมกลืนไปกับสภาพธรรมชาติ ในแง่สังคมเน้นระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพิงภายใต้การใช้ภูมิปัญญาของชุมชน ควบคุมสังคมโดยจารีตประเพณี ความขัดแย้งกับรัฐมีบ้าง แต่ไม่ปรากฏในเอกสารว่ามีกรรวมกลุ่ม เพื่อต่อสู้เรียกร้องรุนแรง จึงอาจกล่าวได้ว่า เอกสารโบราณช่วยฉายภาพได้ชัดเพียงบางมุมที่เด่นคือด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกความเป็นชาวบ้านและความเป็นชุมชนมีศักยภาพในการจัดการตัวเองมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ซึ่งสิ่งดังกล่าวอาจถือได้ว่าเป็น “สิทธิ” อย่างหนึ่งที่ชุมชนได้สืบทอดรักษาไว้ และไม่ควรถูกฝ่ายใดจะพึงละเมิด

เอกสารอ้างอิง

- ปก แก้วกาญจน์. พระมัลลย์ฉบับวัดจินตาวาส จังหวัดพัทลุง. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2541.
- วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา. พระมหาชาดก (ฉบับภัทรคีฬิพรภักต์ วัดมณีมาวาส สงขลา). โรงพิมพ์เมืองสงขลา, 2513.
- วิมล คำศรี. นิทานพื้นบ้าน : มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นนครศรีธรรมราช. สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช. 2539.
- ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช. นายตัน-วันคาร-โสฬศนิมิต. โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์ : กรุงเทพฯ, 2521.
- ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช. พระรถเมรี. โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์ : กรุงเทพฯ, 2522.
- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์ : กรุงเทพฯ, 2529.
- สถาบันราชภัฏกลุ่มภาคใต้. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ สถานภาพการศึกษาและแหล่งสืบค้น. โรงพิมพ์ใหม่ พรินติ้ง นครศรีธรรมราช, 2540.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วิเคราะห์สำริดตะเพลงกล่อมเด็กภาคใต้. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2524.
- อุดม หนูทอง. ไนรา (เอกสารอัดสำเนา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒภาคใต้. 2536.
- _____ วรรณกรรมคำสอนของภาคใต้. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2538
- _____ วรรณกรรมสุดดีและแหล่งทำขวัญของภาคใต้. สถาบันทักษิณคดีศึกษา. 2524.
- เอกสารรายงานราชการ มณฑลนครศรีธรรมราช. (ถ่ายสำเนาจากเอกสาร กจช.) สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.